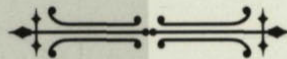

Hétköznapi áhítat

HÉTKÖZNAPI ÁHÍTAT

■ a felvidékiek népi vallásossága ■

Klapka György Múzeum, Komárom

2008

Hétköznapi áhítat
– a felvidékiek népi vallásossága –

Komárom, 2008

A komáromi Klapka György Múzeum Katalógusai VIII.

- **Hétköznapi áhítat
a felvidékiek népi vallásossága –**

Szerkesztette:
Számadó Emese

**Az interjúkat készítette és lejegyezte, a kiállítás forgatókönyvét,
a katalógus szövegét írta és a kiállítást rendezte:**
Horsa Istvánné

Archív képek, fotók, képeslapok:
Adatközlők
Horsa Istvánné
Klapka György Múzeum Nagy Lajos-féle fotóarchívuma

A borítót tervezte, a térképeket rajzolta:
Ölveczky Gábor

Kiadja:
Klapka György Múzeum

Felelős kiadó:
Számadó Emese

Nyomdai kivitel:
Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

Komárom, 2008

ISSN 1588-9467
ISBN 978-963-87668-1-6

Hétköznapi áhítat

– a felvidékiek népi vallásossága –

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	5
A gyűjtés módszertana.....	7
I. Római katolikus emlékek	
1. Naszvad.....	8
2. Gúta.....	17
3. Izsa.....	21
4. Komáromszentpéter.....	33
Összefoglalás.....	42
II. Református emlékek	
1. Komáromszentpéter.....	44
2. Madar.....	53
3. Martos.....	56
4. Izsa.....	60
Összefoglalás.....	63
III. „Hitvallásom”.....	64

Bevezető

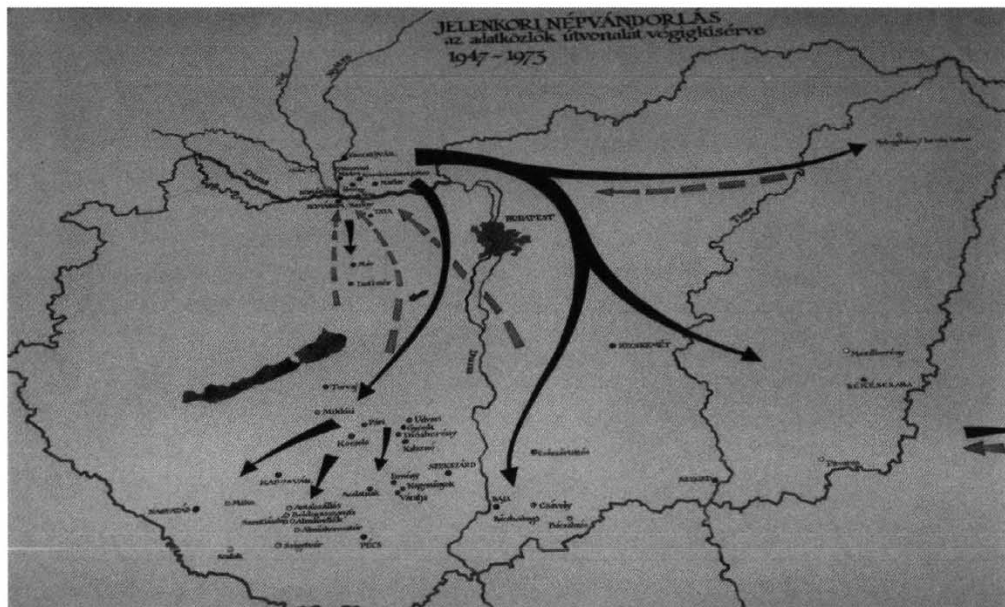
A Hétköznapi áhítat című kiállítás anyagának összeállításakor, a népi vallásosság téma egy szeletét, eddig ismeretlen nézőpontból összegyűjtött paraliturgikus alkalmakat vizsgáltam. Maga a téma megválasztása is már rendhagyó, s a különlegességet még fokozza, hogy a gyűjtött anyag, s annak kiállításra rendezése egy konkrét néprajzi gyűjteményhez és az ahhoz tartozó közösséghez kapcsolódik.¹

A Komáromi Klapka György Múzeum „Két haza egy szívben” c. néprajzi gyűjteményéről van szó, s azokról a felvidéki családokról, akik az 1947-es lakosságcserevel kapcsolatban valamilyen módon érintettek. A továbbiakban adatközlőimnek említett családok ill. személyek, vagy konkrét szenvedő alanyai voltak a lakosságcserenek, vagy ma is a felvidéken élő hozzátartozóik, vagy ismertőseik. A gyűjtési területem a Duna két oldalára, a mai Szlovákia és Magyarország területére esik, pontosan Gúta, Naszvad, Madar, Komáromszentpéter, Hetény és Izsa községek, valamint Komárom város lakóit érintve.

¹ 2007 végén levélben kértem felvidéki és áttelepített ismerőseink segítségét ezen kiállítás anyagának összegyűjtéséhez: „Szeretném, ha megint valami szépet, valami különlegeset tudnánk bemutatni. Szeretnék a raktárban levő kisebb szakrális darabokhoz a kiállítás időtartamára még tárgyakat, ereklyéket kölcsönkérni. Lehet az imakönyv, zsoltár, biblia, énekes könyv, kis káté szentképecskék, érmecskék, rózsafüzérek porcelán, gipsz, vagy fa szobrok, feszület, szenteltvíz tartó, háziáldás, Mária ház, skapuláré, elszólózási, bérmlási, konfirmálkozásai emléklapok, kisebb, nagyobb bekeretezett szentképek, szenthelyekről hozott kiadványok, emlékek, ajándékok, keresztlevél, az áttelepítés alkalmával kapott vallásos emlékek stb.” Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik emlékezéseikkel, kedves tárgyaikkal hozzájárultak e tárlat létrejöttéhez.

A fent említett néprajzi gyűjtemény tárgyait a volt felvidéki családok 1997-ben ajándékozták a komáromi Klapka György Múzeumnak. Ők az ország különböző megyéiből az ötvenes években települtek vissza szülőföldjük közelébe Komáromba, magukkal hozva otthonaikból, gazdaságukból megőrzött tárgyaikat.

Az anyagot nagyjából két évente időszakos tematikus kiállításokon mutattuk be,² s a mostani kiállítás is ennek a sorozatnak a része.

Adatközlőim közül 1997 óta sajnos 35-en meghaltak. Idős emberek lévén, számunkra is nagy veszteség, hiszen ők voltak azok, akik személyes emlékeikkel közvetítettek szüleik, sőt többen nagyszüleik életéből olyan momentumokat, amelyekkel bennünket is elvezettek a 19. század végére, s a 20. század elejére.

Az 1920 és 1925 közötti években született adatközlők 80 éven felüli emberek. A felvidéki kiállítások megnyitói számunkra is mindig ünnepi alkalmakat jelentettek. Találkoztak földijeikkel, s büszkék voltak, ha felismerték tárgyaikat, és megmutathatták ismerőseiknek. Ők azok most, akik már otthonaikban élik idős korú életüket. Nem szívesen mozdulnak ki, koruk vagy fizikai állapotuk miatt sokszor még a gyerekeik vagy unokáik által felkínált autós utakat se vállalják.

1996-ban ismerkedtünk meg egymással. Ez a 12 év, szinte baráti, mondhatni akár rokon kapcsolattá alakult köztünk, de ha belegondolok gútai származásomba, földieknek is érezhetjük magunkat.

² Két haza egy szívben (1997), Határon innen, határon túl - fehér vászonzhímzések (2000), A szó elszáll, a kép megmarad - viselet –és fotótörténeti kiállítás (2004), Hazatérés - Nagy Lajos fényképész emlékkiállítása Naszvadon (2005), Emlék-képek – Adalékok Martos múltjához Martoson (2007)

A gyűjtés módszertana

Az eddigi gyakorlat szerint, most is a gyűjtés, a vizsgálódás módszere az interjú volt, melyet magnetofon segítségével rögzítettem. A beszélgetést motiváló és elősegítő kérdések összeállítása a gyűjtési útmutató (kérdőív) segítségével történt. A kérdések sorrendjét úgy állítottam össze, hogy azok logikai rendben kövessék egymást és elég mélyre hatoljanak.

Interjú közben fényképeztem is, mivel a kép, az arckifejezés, az adott hangulatot tükrözi, s jól kiegészíti, illusztrálja a beszélgetéseket. E katalógus a kiállítás szövegéül használt interjúkat,³ valamint az adatközlőkről és az összegyűjtött tárgyak, dokumentumok egy részéről készített fotókat tartalmazza.

Az „interjúk” során sikerült olyan kérdésekkel terelgetni és összefogni az eredeti témát, amellyel kellőképpen megnyíltak a beszélgetésekre az adatközlőim.

Tudjuk, hogy a paraszti kultúra, a hagyományok kultúrája. Ebben azért döntő szerepe volt és van a megtartó és megújító erők küzdelmének is „Apám így csinálta, engem is erre tanított, nagyapámnak is ez volt a véleménye, szüleimtől is így láttam.” Járnak a gondolatok a fejekben, s vívódnak az érzelmek a szívekben.

A kortársak, igazolva egymás igaz történeteit, a két világháború közötti időszakról olyan korrajzot készítettek, amely oktatás és vallástörténeti szempontból is nagyon hiteles adatokat hozott a felszínre.

Előkerült jó néhány értékes biblia, dokumentum, zsoltár, imádságos és énekes könyv, imakönyv, hittankönyv, vallási útmutatók, stb. mint az ájtatosság és áhítat kellékei.

Arra a kérdésemre, hogy azok a idős emberek, akik ma már nem tudnak eljárni rendszeresen a templomba, az otthonukban hogy élik meg vallásos lelkiéletüket, a kiállításra került tárgyaik adják meg a választ.

Ezek voltak a „kellékeik”, az iskolák, az otthonok, valamint a falvak vallásos közösségei és eseményei révén megszerzett ismereteiknek, végső soron az istenhitre épülő életüknek, s öregségükre megszerzett tartalékaiknak.

³ Az interjúkat szó szerint, nyelvtani javítás nélkül közöljük.

I. Római katolikus emlékek

1. Naszvad

Adatközlők: Haris Vilmosné Gyürüsi Matild (Naszvad - Csávoly - Komárom), Molnár Lajosné Tóth Gizella (Naszvad - Bácsalmás - Komárom), Fújasz Józsefné Bazsó Mária (Naszvad - Mike - Komárom), Ráczné Nagy Erzsébet (Naszvad - Császártöltés - Komárom/Szöny), Györe Sándorné (Naszvad - Komárom)

Őseik, kivétel nélkül, katolikusok voltak. Naszvad 8000 lakosa közül pár családot ismertek csak, akik zsidó vallásúak voltak, a többi, tehát az egész falu katolikus volt.

A faluban élő emberek már a születésük pillanatában belenőttek a vallásos életbe. Az akkor nem volt kérdés, hogy legyen-e keresztelő, vagy sem?

Abban hasonló módon gondolkoztak minden faluban, hogy a kisbabát minél előbb meg kell keresztelni. Ez a születés után 1-2 nappal, vagy 1-2 héttel lehetett legfeljebb. Ez az akkori szülőknek természetes volt. A keresztszülőket nem annyira rokoni, de barátnői, katonatársi ismerőseikből is választhatták. A barátnők komaasszonyok lettek, s egymás gyerekeinek a keresztszülői. A legutolsó gyerekek bezárólag.

Amikor a gyerekek iskoláskorúak lettek, mindenki ment a katolikus iskolába. Felejtethetetlen élményeket őrizgetnek a mai nap is. Szeretettel beszélnek róla annak ellenére, hogy „szigorú” nevelést kaptak. A hittan órákat a tisztelendő tartotta hetenként 2-3 órában, de volt hittanos kedvesnővér is.

A naszvadi oktatási rendszer kivételnek számított, ugyanis külön volt a fiú és külön a lány iskola. **A lányok a 10 tantermes emeletes új iskolába jártak.** A fiúk a templom mögötti régibe. A tanítók az Isteni Megváltó Leányai női szerzetesrend tagjaiként (8 fő) vegyesen voltak az iskola tanítónői a világi tanítókkal. Nagy szeretettel emlékeznek osztályfőnökükre, Bernadett nővérrre, meg az Imelda nővérrre.

Alsó tagozatos osztályokban 8-12 óráig, meg 13-15 óráig volt tanítás. A gyerekek haza mehetek ebédelni. Az asszonyok, vagy nagymamák otthon voltak. A sok gyerek közül 2-3 biztos, hogy még kisiskolás volt.⁴

Délután a könnyebb órák voltak, az ének, a kézimunka, meg a **torna**.

„Minden nap első óra előtt, meg utolsó óra után imádkoztak. Ha valaki bekopogott az osztályterembe- meséli az egyik naszvadi asszony-, mert vendég jött az iskolába, mi

⁴ Példaként csak egy átlagos család, a fényképésznek, Nagy Lajosnak a családját mellékelem: Nagy Lajos (szül:1911), Mária (1914), Júlia (1916), József (1918), Vilmos (1920), Ágnes (1922), Rozália (1924), László (1926) Lujza (1929), Erzsébet (1931).

az osztályban felállva köszöntöttük: Dicsértessék a Jézus Krisztus, Isten Hozta. Amikor elment a látogató: Dicsértessék a Jézus Krisztus, Isten Áldja! Az utolsó óra végén: Köszönjük a tanítást!”

„Ha otthonról eljöttek, meséli egy másik naszvadi asszony, akkor a szüleimnek kezet kellett csókúni.”

Régen az emberek a nagyobb vallási ünnepeken nem dolgoztak. Ünnepeltek, összejöttek rokonok, barátok. Ünnepi misék, s gyönyörű körmenetek voltak.

A fényképeken látható, hogy a lányok ruháját, még ha nem is pontosan olyan szigorú rend szerint mint a felnőttekét, de már kis korukban a falura jellemző viselet mintájára varrták. A felső tagozatos lányokét már szüleik, nagyszüleik a hagyománynak megfelelően szabták, varrták. Az ünnepi ruhák a legszebben feldíszített, s színében, anyagában a legdrágábbak, az első ünnepek viselete volt. Ezekből, meg a kicsinyek úrnapi fehér ruháitól, még látványnak is csodaszép volt a **körmenet**. A kislányok kisdíszített kiskoszáraikból virágszirmokat hintettek az útra. A sátor előtt mentek - ahol a pap vitte az oltáriszentséget-, hogy virágszőnyeget terítsenek a Krisztus teste, az oltáriszentség elé.

A templomban az oltár alatt volt egy dobogó, amelynek az ajtaját lefelé ki lehetett nyitni. Karácsonykor a Betlehem, húsvétkor Jézus sírja volt oda berendezve. A húsvéti körmenet napján a gyerekek elmentek Jézuskát csókolni. Közben egy tányérba, vagy perselybe pénzt kellett bedobni.

Az iskolában a nagyobbaknak színdarabokat tanítottak be a kedvesnővérek, és kirándulni vitték őket a Pozsony mellett lévő Máriavölgybe, amely szenthely volt.

A templom szépítésébe is bevonták őket, s a nagyobb lányok egyéb hasznos oktatásáról is gondoskodtak. Ők lehettek a templomban is vasárnap délután, vagy a **Mária-lányok** foglalkozásain.

Ők olyanokról is hallottak és olyanokat is megtanultak, amiket a szülők esetleg nem tudtak nekik megmagyarázni. Ünnepeken egyforma ruhákban jártak, halványkék Mária szalag volt a nyakukban, éremmel. Ezek a lányok vitték vállukon körme-

netekben rendszeresen a Hordozó Mária szobrát. Legtöbbször hat lány. A Mária lányok csak tisztességes, erkölcsös, vallásos lányok lehetek. Mária lány csak szüzlány lehetett.

Az iskolában a 7. és 8. osztályos lányok már főzni is tanultak a folyosó végén be rendezett, a nyersanyagokkal a szülők által „szponzorált” konyhában. Tésztát is gyúrtak, metéltek. Szükség is volt rá, hiszen ritkán 16 de gyakran 18 éves korukban férjhez mentek a lányok és a fiú szüleihez kerültek, még ha a férj el is ment két évre katonának. A lány annak a háznak a gazdaságában vett részt. Általában ott még éltek a nagyszülők is. Hálával gondolnak rájuk, de szeretettel beszélnek anyósukról vagy apósukról is.

Válás a faluban nem volt. Azt nem állítják, hogy zökkenőmentes volt az életük. „Mert volt jó is, de volt rossz is.” de megszokták. Nem volt más választásuk, de szeretettel gondolnak vissza a sokszor küzdelmes, mégis jó életükre.

Külön szobáik a családtagoknak nem voltak, s így az is természetes volt, hogy a fiatal házások a szülével, meg a sógorékkal aludtak egy szobában. Más volt akkor a fontos. Ma autót vesznek, akkor meg földeket vásároltak. Sokat kellett azért dolgozni. Általában nem voltak nagy igényeik a lakás kialakításában. Ahol sok gyerek volt, szerényebben éltek.

Sok helyen földes volt a szoba. Ünnepek előtt azért arra is mintákat csurgattak rá, vörös homokkal, de először ronggyal, sárral lesimították. Az udvart a férfiak tették rendbe, az utcát a lányok söpörték.

A szüle vasárnap délután bevitte a gyerekeket, az unokákat az első szobába, az első házba, s ott olyan nagy imakönyvből imádkoztak, meg énekelt is nekik. Az ő szobájában volt a feszület a falon, meg a nagy szép, arany vagy ezüstre festett szentképek rámában. A gipszből készült Jézusszíve szobrot általában a sarokpad fölötti kerek állványon tartották. Mellette virág volt vázában. Ezt hívták **szent-saroknak**. A szokásnak megfelelően a két ablak közti sarokban volt a helye. Az ajtó mellett volt a szenteltvíz-tartó. Háziáldás nem volt mindenhol.

„Vasárnap reggel, mi gyerekek elmentünk a korai misére – mondja **Molnár Lajosné**. Édesanyám eközben feltette az ebédet, aztán ő ment el. Mire hazajött a miséről, már majdnem meg is főztünk. Az állatok őrzése, őriztetése a falvak életéhez hozzátartozott. A saját, az ángyom, meg a szomszéd libáját őriztem. Úgy 50 darabot. Vasárnap délután is, mert éhesek voltak. Ebéd után már ráértem. Aztán, ha kint ért a vihar bennünket, akkor gyorsan imádkoztunk, aztán siettünk haza. Mert ott ugye sok volt a fa, s az levezeti a villámot.

Akkor az emberek nem jártak üzletbe. Mi még jóformán a pénzt se ismertük, mert mindent megtermeltünk otthon. Ha csak élesztőért, meg sóért kellett menni, akkor vehettünk magunknak cukorkát is, akkor megengedték, hogy máskor is szívesen menjünk.

Imakönyvet **elsőáldozásra** kaptunk. Az volt az első. Olyan egyszerű, puhatáblás. De addigra a hittanórán a katekizmusból megtanultuk a fontos kérdéseket, meg a válaszokat is, amit mindenkinek tudni kellett. Emlékszem, első áldozás után elvitt minket a kedvesnővér az egyik osztálytársunk tanyájára. Ott cukorkát kaptunk, meg játszottunk”.

Azután a **bérmálás** alkalmával már volt, aki **csontfedeles imakönyvet** kapott. Az imakönyvnek az esküvőn is nagy szerepe volt, adatközlőm édesanyja esküvője idején például az volt a szokás, hogy a **menyasszony** virágcsokor helyett imakönyvet meg **rózsafüzért** tartott a kezében.

A jómódúbbak némelyike kapott arany gyűrűt is, vagy nyakbavaló Mária érmet is, de mi egy szép imakönyvnek is nagyon örültünk. Abba beletettük a szentképeinket, megjelöltük, hogy a templomban melyik énekeket mikor kell énekelni.

Fujasz Józsefné Bazsó Mária

„Különben akkor szokás volt szenthelyekre járni. Onnan se cukrot, hanem imakönyvet kaptunk meg szentképeket, később rózsafüzért.

Nagyon szép szentképeket kaptak azok is, akik otthon maradtak. Emlékeül, szeretetből. A kegyképről, vagy a templomról, ahol jártak a falubelijeik. Az én imakönyvem is így lett tele szentképekkel. Hoztak még rózsafüzért, meg szép porcelán **kis szobrokat**. Kékszalagos Máriát, Szent Terézt. Mindenféle szentet, Jézust, meg porcelánból, vagy fémből szenteltvíztartókat. Meg nagyon szép fa keresztet rajta gipszből a keresztrefeszített Jézus, vagy valami faragott falidíszet, de hoztak olyan üveg kisebb gyertyatartókat is ami úgy csillogott mint a tükör.

A szentképekből vittünk a temetésre is.

Amikor én gyerek voltam, mindenki elment halottat nézni, mert a **házaknál** volt nagyon szépen a **felravatalozás**, nem volt letakarva a koporsó fedelével, hanem egy tüll takaróval volt melléig betakarva. Mi **oda raktuk rá a szentképeket**, ki milyet vitt. Volt az asztalon egy pohárban szentelt vízben három búza vagy rozs kalász vékony kis fonallal összekötve szentelt vízben, azzal meg megszenteltük.

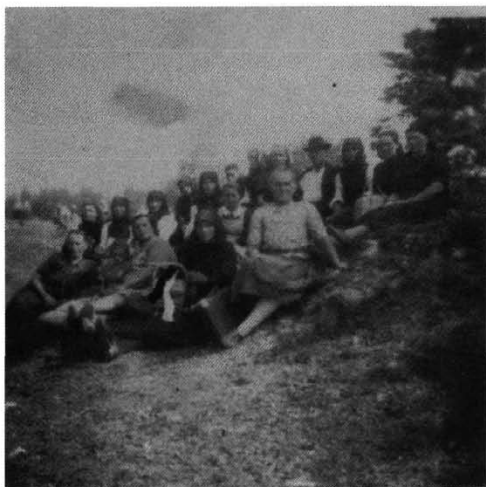
Éjjel meg a rokonok, ismerősök ültek a koporsó körül, verrasztóba égtek a gyertyák, énekeltek, elsírták – mondja Györe Sándorné. Ez egészen más volt, meghatározó volt, hogy az otthonában volt a ravatalon. A férfiak meg a másik szobában beszélgettek.

Aztán amikor **kitették az udvarra a koporsót**, ott volt a búcsúztatás. A koporsó mellett szentelt gyertyák égtek. Magas gyertyatartóban.

Gyalog jártak Máriazellre Naszvadról. No, egy-két lovas kocsit ment mellettük, hogy azzal vigyék a cuccukat, meg aki nagyon elfáradt, rajta egy kicsit megpihenjen. De csak rövid ideig, mert a gyaloglás az vezeklésnek számított. Több hétig mentek oda meg vissza. Víttek magukkal itthonról ételment.

Kalácsot sütöttek, sunkát, kolbászt meg szalonnát. Vagy a hátukon levő batyuba, vagy olyan kisebb papírmásé kofferba, vagy volt nagyon szép fedeles kosaruk erre.

Emlékszem arra a nagy képre, amit onnan hoztak a nagyanyámék rajta volt az a két-tornyú templom. 20 évvel ezelőtt én is voltam ott busszal, de nekünk az nem tűnt messzinek. Úgy szervezték ezt az utat, s azt akartam látni, hogy hol járt az én nagyanyám gyalog. És én is az ő emléke miatt mentem el. Ez a Máriazell Ausztriában van, szerencsére nem messze a határtól. A szabadban aludtak, árokban itt-ott megpihentek. Nyáron szervezték, amikor a Szűz Mária ünnep volt, májusban.

Nagy Rozália és Nagy Erzsébet

Akkor voltak olyan énekes asszonyok, meg emberek, akik nagyon jól tudtak szervezni. Ott meg imádkoztak, énekűtek egész nap. Nagyon szép erdőrészetek voltak arra, megmutatták a határt. Mi mehettünk, de nekünk mondták, hogy nincs mindenhol drótkerítés, vigyázzunk, ne-hogy átlépjük a határt.”

„Az asszonyokat még induláskor lovas kocsival vitték ki, olyan stráfkocsival az állomásra, Érsekújvárra. 12 km-re volt tőlünk. Minden évben mentek. Amikor meg jöttek haza, eléjük mentek. A plébános is fogadta őket. Aztán mindjárt volt a hálaadó mise” — meséli a másik naszvadi néni.

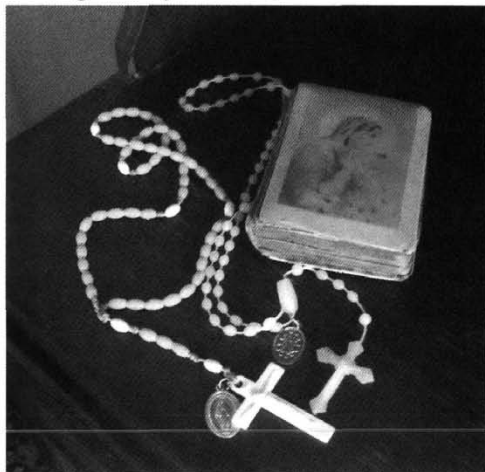

Haris Vilmosné Gyürüsi Matild

„Nagybőjtbe meg házhoz jártak imádkozni, énekelni sötétbe, vagy petróleumlámpánál. Kilencedet végeztek. Mi is mentünk a szülével. Imakönyvet nem kellett vinni, mert nem is láttunk volna. Csak hallgattunk, meg mi is imádkoztunk, énekeltünk. Meg sokszor fohászkoztunk a jó időért, esőért, hogy a népek békében élhessenek, vagy bőséges termésért, vagy a tűzvész ellen, vagy akit a frontra vittek, azért imádkoztunk. Sok mindent megtanultunk ott. Kellett ez a népnek, már a gyerekekbe is beleplántáltál, hogy nem csak a mára kell gondolni, meg is fogunk egyszer halni, s akkor ne adj isten a túl világon el is kell majd számolni a bűneinkért. Még most is hálát adok, hogy odaszülettem. Legalább tudok tartózkodni mindentől, meg a tudok a gyerekeknek példát adni.

Higgye el, hogy egy pár cipőnk, meg egy pár csizmánk volt, meg egy sustya szaty-runk, amit magunk kötöttünk, akkor is boldogok voltunk. Nem volt ilyen feszült a világ. Ősszel, meg tavasszal létániákra jártunk. A szüleink is igyekeztek korábban megetetni az állatokat, megmosakodtak, aztán mi is mentünk velük. Ott is mindig imádkoztak valakiért.

16 éve, mióta meghalt a férjem, én minden nap elimádkozom a rózsafüzért. A napnak mindig van olyan része, csak fél órácska. Nekem több is van.

De egyszer a férjem nővérétől, az Ágnes nénitől kaptam Kiskőrösről egy nagy borítékban rózsafüzéretet. Valahogy egy ő is egy Naszvadról elszármazott nőtől kapta, az elsőket Madridból. Nekem kétszer küldött tizet. Azóta őrzöm még a borítékot, hogy hátha még egyszer megmutathatom valakinek. Én nem dobtam el, mert akkor én az aranynál többre becsültem. Azt mondta, hogy osszam el olyan ismerőseimnek, akik ezzel imádkoznak. Higgye el, de engem az Isten mindig meg is segít.

Nekem két rózsafüzérem is van, én az egyiket odaadom a múzeumnak.

Szenthelyről hoztam, sok helyen voltam. Mária völgyben, meg már nem is tudom. Annaira egyszerű ezekkel imádkozni. A csomagban kaptunk ilyen kiskönyveket is, én az enyimet már elimádkoztam (tisztá rongyos volt már minden lapja) ez már a fiamé. Ez meg olyan imádság, hogy én is benne voltam olyan kilencedbe. Naszvadon, lánykoromban a kertészetben dolgoztam. Palántáztunk. Abból a pénzből vettem az imakönyvem. 1942. szeptember 26-án. Ezt csak vasárnaponként használom.

Reggel megetetem az állatokat, s ha bejövök, mindjárt imádkozom. Megpihenek, meg is nyugszom, még talán az étvágyam is jobb akkor.

Mindig először megcsókolom a keresztet, keresztet vetek. Hiszek egy Istenben, utána a Miatyánk, az egy szem, aztán a három Üdvözlég a dicsőség, a Miatyánk. Öt tizedben öt üdvözlég van. A Dicsőségnek nincs szeme, az Üdvözlég vége. Ezt közben is abba lehet hagyni, ha rosszul érzem magam, akkor keresztet vetek, megjegyzem, azután ott folytatom, ahol abba hagytam.”

2. Gúta

Adatközlők: Harmath Lajosné Vöröss Kornélia (Gúta-Enying-Hajós), Bombekné Nagy Irén (gútai származás)

Érdekes körülmények segítettek hozzá, hogy idősebb, hiteles jó adatközlőim legyenek szülőfalumból, Gútáról. Ők inkább a szüleimet ismerték.

Az egyik tanítónő, **Harmath Lajosné Vöröss Kornélia** 1927-ben született Gútán. Szülei mindketten Gútán tanítottak. A család minden tagja római katolikus. A középiskolát Győrben, a Szent Orsolya rendi rk. Leánylíceumban és a komáromi tanítóképzőben végezte. Az áttelepítés után Enyingre költöztek, s az Angolkisasszonyok veszprémi Sancta Maria Tanítóképző Intézetében szerzett népiskolai tanítói oklevelet. Enyingen kezdett tanítani, majd házassága révén Hajósra került. A tanítás mellett önkéntes néprajzosként is tevékenykedett.

Mostani falujának környékéről származó adatközlői a Felvidékről áttelepítettek.⁵ A legtöbb és legősibb imakönyveket tőle kaptuk.

Nagyon szép vallásos emlékei vannak nagylány korából. Elsősorban szentképek, amelyeket a tanító néniktől, a káplántól, a plébánostól, születésnapra a lányoktól, búcsúzóul, fohászimával a képesítőiért barátnőjétől, ballagási emlékként, csak úgy szeretetből és emlékül a hallgatásért, a tintaért és sok mindenért – a dedikációk szerint.

Az ő életében a szeretet az egyik legfontosabb erény. Akkor természetes dolog volt őszintének lenni. Az ő kapcsolatait, életét, sorsát biztos a szeretet motiválja. S az is biztos, hogy elsősorban adni szeret, csak úgy szeretetből.

Mivel vele nem csináltam meg azt a bizonyos elmélyült beszélgetést, őt tekintem az ügyben kivételnek. A nagyon gondosan összeválogatott, mindmáig megőrzött kisebb és nagyobb vallásos tárgyi emlékei, vallásos képzettségét dokumentáló okmányok alapján egészen biztosak lehetünk benne, hogy olyan hívő emberről van szó, olyan szilárd hit birtokosa, aki az egyetemes szakrális kérdésekben nemcsak hogy biztonságos alapokkal, kiterjedt ismeretekkel rendelkezik, hanem azokat életformaként magáénak tudja és gyakorolja.

Nem hiszem hogy magyarázatra szorul, hogy idős korában, otthonában, egyedül hogy éli meg vallásos életét. Értékes dokumentumai vannak a különböző egyházi szervezésű, hitbuzgalmi szervezetekről is:⁶

⁵ Vörös Nellivel egy budapesti díjkiosztó ünnepségen ismerkedtem meg 1997-ben. Egymás témájára, s a laudációkra lettünk figyelmesek. Azóta két évenként találkozunk a néprajzi táborokban. Neki is küldtem egy levelet, s azonnal jelentkezett. Személyesen is találkoztunk és számos vallásos relikviát kaptunk tőle ajándékba. Mindezekért ezúton is köszönetet mondok neki.

⁶ A két világháború közötti időszakban, a katolikus egyház ill. vallás által inspirált számos hitbuzgalmi, kulturális és társadalmi szerveződés többé kevésbé sikerrel lefedte az ifjúsági korosztály különféle rétegeit. Egyházi meghatározás szerint a hitbuzgalom egy csoportjába azok az egyesületek tartoznak melyeknek az elsődrendű célja a hitélet fellendítése, a vallásos lelkület elmélyítése, a keresztény hit tartalmának a meg-

Az elemi iskoláskorú gyermekek legnépesebb hitbuzgalmi egyesülete a jezsuiták által megszervezett, elterjesztett és központilag irányított **Szívgyárdista mozgalom**⁷ volt. Célja a gyermekek életkori sajátságainak megfelelő módszerekkel lelki fejlődésük, nevelésük előmozdítása, melynek középpontjában a Jézus szíve tisztelet állt. A szívgyárdisták rendszeresen részt vettek a nekik tartott lelkigyakorlatokon. 1942-es adat szerint szinte valamennyi katolikus elemi iskolánál működtek szívgyárdista egyesületek, mintegy 2.500 gárdában 250-300.000 taggal.

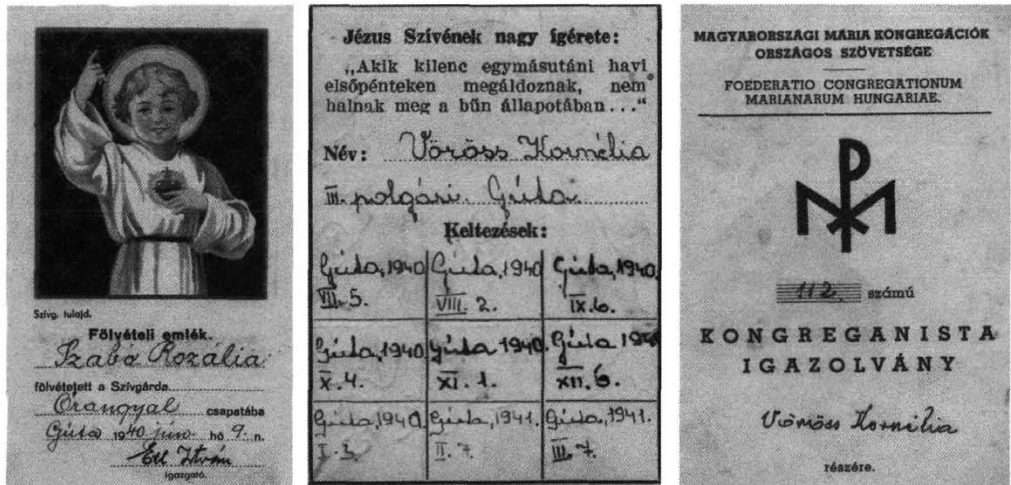
A középiskolások között a leginkább elterjedt hitbuzgalmi egyesület a **Mária Kongregáció**.⁸ Ezek az egész katolikus társadalmat átfogó Mária Kongregációk ifjúsági vál-

ismerése, a vallásos meggyőződés erősítése az imádságos élet intenzív ápolása az istentiszteletek fényének és áhítatának emelése, a keresztény erkölcsi elveknek átvitele és megvalósítása a mindennapos életben. A hitbuzgalmi jellegű egyesületek és társulatok is végeztek kulturális- és nevelőmunkát, valamint részt vettek a katolikus egyház ünnepein, rendezvényein.

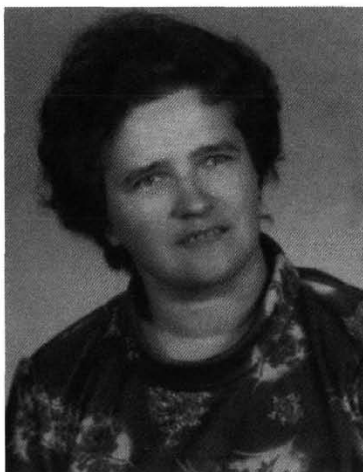
⁷ A katolikus egyház gyermek pasztorizációs munkájaként az elemi iskolások áldozásának szorgalmazására az imádságos életre nevelés érdekében alakult meg az eucharisztikus gyermekszövetség 1912-ben és a gyermekek élő rózsafüzér egyesülete. Az előbbi a 30-as években több mint 30.000 taggal rendelkezett. Alulról szerveződve az előbbieket mellett létrejött a főleg elemi és polgári iskolákban működő Jézusszíve gárda, ismert nevén a Szívgyárda, 1920-ban A szeretet a kegyelem vezérelvén neveltek a vallásos életre, a hazafiságra és váltak az időszak egyik legnagyobb gyermek tömegmozgalmává.

⁸ XIII Leo pápa Rerum Novarum kezdetű enciklopédiájának 1891-ben történt kihirdetése után sorra alakultak a különféle katolikus legény, leány és iparos oltáregyesületek. Részben ennek is köszönhető, hogy a Monarchiabeli Magyarország utolsó évtizedeinek fiú- és leány közép iskoláiban megújult erővel lépett fel a különben legrégebbi iskolai hitbuzgalmi egyesület, az ifjúsági Mária Kongregáció. Az elkötelezett mély vallásosságra és hazaszeretetre nevelő Kongregációs csoportok tevékenységében a heti összejövetelek, a havi közös szentáldozások és az éves lelkigyakorlatok domináltak.

tozatai voltak. A középiskolás fiúknak 200 Mária kongregációs csoportjában 2.000, a lányok 300 csoportjában 16.000 tag tevékenykedett. A kongregáció a Mária tiszteletet ápolását állította lelkisége középpontjába. Célja tagjainak az egyház hűségére való nevelése és apostoli tevékenységre történő buzdítása.

A másik gútai tanítónő, **Bombekné Nagy Irén** nyolc gyerekes családból származik. Hét lány és egy fiú. 1932-ben született, s az egész családjáról mesélt. A gyerekek között nem volt nagy korkülönbség, egyszerre jártak iskolába. A lányok a Győr utcai leányiskolába. Majd megépült a hatalmas polgári iskola, s így fiúk és a lányok is odajártak.

Csókás Károly volt a plébánosa a falunak, Beltovszki László pedig a káplán, a hitoktató. Az egész család, visszamenőleg is római katolikus vallású.

Az természetes volt, hogy **templomba** járó emberek voltak, legfeljebb az volt más, hogy édesanyjuk a korai első misére, a gyerekek a diákmisére, s az édesapa ment 11-kor a nagymisére. Hideghéti Antal volt a kántortanító, apja a templomi énekkarban is benne volt.

Az első hittankönyvük a kis katekizmus volt. Az első három évben magyarnyelvű iskolába jártak, a negyediktől már szlovákba. Ők reggeltől ebéd utániig jártak iskolába. A tanítás megkezdése előtt, s utána is imádkoztak, de csak addig, amíg magyar iskola volt. Kisiskolás korukban.

Közben egy évig egyáltalán nem volt tanítás. Ezt az évet Komáromban (a 9. osztályt) hat hét alatt pótolatták velük, különben nem mehettek volna felsőbb iskolába. Minden gyerek kitűnő tanuló volt. A pozsonyi Duna utcai Pedagógiai Gimnáziumban, amely alsó tagozatos tanítónői oklevelet adott, Gútáról a Nagy gyerekek sorozatban 9 évig jártak. Jól ismerték őket, mindig várták a következőt. Ők ma is Gútán és környékén élnek.

A hét lányból kettő kedves nővér lett 1949-ig a kivetkőztetésig. Sopronban végezték a tanító képzőt, mert a felvidéken akkor még nem volt magyar nyelvű iskola. Zsirán, Sopron mellett volt az „Anyaház”. A legszentebb üdvözítő leányai szerzetesrend tagjai voltak **Dulcissza (Nagy Julia)** és **Beatisszima (Erzsébet)** névvel. Végül is tanítónőkként Komárom környékén, ill. a Garam mentén tanítottak a kisiskolákban.

Szívesen részt vettek helytörténeti munkákban is. Vallásos érzelműek maradtak mindannyian, ők maguk mindnyájan templomban esküdtek, az ötvenes, hatvanas években.

Sajnos a gyerekek kereszteltetését már titokban kellett elvégeztetni, s ők is elmaradtak a templomból. A kéméndi testvére a kántortanító fia lett. Családon belül diszkréten élük vallásos érzelmeiket. A napszak minden imáját, úgy ahogy gyerek korukban megtanították velük tudják, de étkezések előtt és utáni imádkozás csak akkor volt, amikor összegjött valamilyen ünnepen a nagy létszámú család. Ő is gútaiasan megjegyezte, „hogy valóságosak voltunk, maradtunk, de nem voltunk soha bigottak.”

3. Izsa

Adatközlők: Némethné Varga Brigitta, Németh Gizella szül. Gelle Gizella (Izsa), Lovas Lászlóné Borsos Aranka (Izsa-Udvari-Komárom/Szőny), Kurucz Modesztina (Izsa)

„Az **izsai iskolások** a 7 órás misére mentek, miután a táskájukat letették az iskolában. A 8 órai kezdéskor is még elimádkozták az első óra előtt a Miatyánkot, délben az Úrangyalat, délután 1 órakor a Hiszekegyet, délután az utolsó órán meg a Tízparancsolatot.

Minden osztályban volt feszület. Harminc évig volt itt a **Nádai Kálmán**, a falu állandó **papja**. Selmezbányáról került ide, szigorú ember volt, de nagyon sok mindent megtett értünk. Színdarabokat, verseket, énekeket tanított, de a Gyöngyös bokréta szereplőit is ő készítette fel a budapesti szereplésre.

1938-ban volt, amikor Budapestre az **aranyvonat** hozta a Szent jobbot. Legalább is akkor mi ezt hallottuk. Volt mellette egy kántor, a Marcel Tibor. Azzal nem értettek egyet. Mi csak emlékeinket tudtuk most már megőrizni, mert a hatalmas árvíz 1965-ben mindenünket elpusztított Fényképeinket, papírjainkat, mindent.”

Izsai adatközlőim elmondták, hogy ha a komáromi út elején halt meg valaki - annak idején háznál volt a ravatalozás -akkor onnan is gyalog vitte végig az utcán a koporsót a „Szentmihály lován” 8 vagy 12 fiatal, vagy aki alkalmas volt rá, egészen a temetőig.

A Keresztgyerek, rokon, barát, stb. A komaasszony, vagy a keresztlány hosszú szentgyertyákat osztott ezeknek az koporsóvivő embereknek, meg a papnak, a harangozónak, meg a ministránsoknak (ministereknak) is adtak. A koporsóvivők a gyertyákat odaadták a rokonaiknak, vagy ismerősüknek, azok fogták.

A súlyos beteg emberhez, amikor papot hívtak, a pap gyalog ment a házakhoz a harangozóval gyóntatni, esetleg az utolsó kenetet feladni. Ahhoz volt a krizma, a szent olaj. A sekrestyében három kis üvegben van a bérmáláshoz, az utolsó kenethez meg a kereszteléshez is. Tehát vitték a kezükben a kis lámpást rézből volt, benne gyertya vagy méceses égett. A tetején kis csengettyű, olyan kellemes hangja volt.

Ha nappal mentek, akkor akárkivel találkoztak, férfival, nővel, időssel vagy fiatallal az rögtön letérdeltek az utcán. Még nem is köszöntötték egymást. Amíg el nem mentek térdelt az utcán, lehajtott fejjel. A pap vitte a nyakában levő fehér színű anyag tarsolyban az ostyát, aminek külön tartója volt. Az is rézből volt, s egymáson oldalra elcsúsztatható fedéllel.

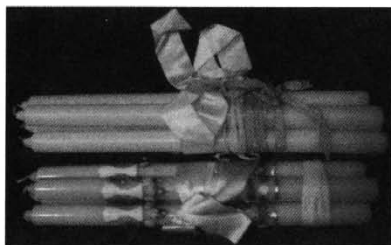
„Ma már autóval jár gyóntatni a pap. A lámpást már erre nem is használják. Meg utolsó kenet sincs már. Csak betegek szentsége van. Azt meg mindenki felveheti, aki kegyelmi állapotban van. Előtte gyónjon meg, meg áldozzon. A betegek világszövetségének napján van ez az ünnepély. A pap megkeni a kezét, meg a homlokát annak aki oda megy. Ezt minden évben meg lehet ismételni.

A rézlámpás

A temetőbe a Szentmihály lován viszik a koporsót Naszvadon

Gyertya minden házban volt. Fehér, vagy sárga. Azt viaszgyertyának mondták. Az tovább tartott. Otthon világítottak vele. De volt, amelyiket gyertyaszentelő napján bevitték megszenteltetni.

Kurucz Modesztina

Mindenszentekkor is sok gyertyát vásároltunk. Volt, aki talicskával tölta ki. Ma már talán ez nem szokás. Ma már nem viszünk, mert nincs is gyertyaszentelő.”

Érdekes emléket idézett fel a velem egykorú asszony, **Németh Gizella**. Édesanyjáiék kint ültek a ház előtt Izsán és beszélgettek. Volt egy harcsási szlovák ismerős ember, aki tudott azért magyarul is. Azok a felső szlovákiai tótok igen vallásos emberek voltak. Ő mesélte, hogy ha eljön az idő és sötétség lesz, akkor csak a hétszer szentelt gyertya fog világítani. Hát ez családon belül szájról szájra terjed.

Ő is vett a hetvenes években gyertyát, meg is szenteltette, csak nem tudja hányszor. Minden év február 2-án van a gyertyaszentelő ünnep.

„Talán már a koromból nekem ki se telik. Ha meghalok, majd nekem ezeket a gyertyákat gyűjtsák meg. A lányaimat már most kértem rá. A falunak most már van ravatalozója. Az árvíz után építették. Azt viszont minden vallás használja. Van baptista meg evangélikus is. Az evangélikusok azok a Magyarországról idetelepültek. Temetéskor ezért mindenféle „kellék” van egy asztalon. Azt teszik ki amelyik éppen való. A gyertyán azt általában a hozzátartozók viszik. Temetésre ma már nem megy senki virág nélkül. Ki hogy gondolja.

Ha közeli rokon, akkor koszorút, ha távolabbi, akkor csokrot csinál, vagy csináltat, ha ismerős, csak akkor pár szál virágot köt össze.

A halotthoz, csak aki akar, az megy be. Letérdel, vagy állva elmond egy imát, aztán az asztalon levő szenteltvízzel megszenteli. Utána, ha akar, bent marad - ott bent mondják az olvasót meg énekelnek az asszonyokkal együtt-, de ha nem, akkor kijön. Ugyanúgy, ahogy régen a háznál volt. Ezt a szokást most bevitték a ravatalozóba.

Szenteltvizet mindenki vitt haza a templomból vízkeresztkor. A templomba is visznek, mert a miséken is vannak gyertyák a Szent Antal meg a Szent Tamás szobrok mellett. Meg az oltáron. Ugye ott sok fogy. Igaz, hogy ma már nem kell annyi a villanyégők vannak.”

A következő izsai adatközlőm, **Némethné Varga Brigitta** a legelső ismerősöm a faluban. Különleges státusza volt 16 évig a faluban a néneinek. Harangozó volt. Ahogy ő mondja, harangozó a szentegyházban. Most ment nyugdíjba. Nem ez ad elsősorban aktualitást a dolognak, de biztos ez a körülmény is hozzájárult az ő különleges világához. Nyugdíjba vonulásakor kicsit átgondolta megint az életét, s az emlékek felelevenedtek:

„Izsán születtem 1932-ben. Szüleim, nagyszüleim is katolikusok voltak. Vallásos családban éltem már kicsi koromtól. Beleszülettem. Az iskolában nekem férfi tanítom volt. Nő, a kézimunkát tanította. Ha valaki bejött az osztályba, bekopogott, felállt az egész osztály. Dicsértessék a Jézus Krisztus, Mindörökké Ámen, Isten Hozta. Ha elment ugyanúgy, csak a végén, Isten áldja meg.

A faluban akkor állandó fiatal papunk vót. A Nádai Kálmán. Itt is van eltemetve. Nagyon sok színházi kelléket csinált. Festette a kulisszákat, belső szoba, meg konyhai, meg erdei kulissza. Ő festette. Hogy kivel varratta a ruhákat, nem tudom, azok is voltak.

Nem szerette a rövid szoknyát. Mikor, körmenet volt a sekrestyébe gyülekeztünk. Anyáink szépre vasalták az alsószoknyát. Összefogta rajtuk. Ezek a vasalt szoknyák! Haragudott érte, pedig nem voltak akkor még ilyen rövidek.

1954-ben itt halt meg. Még be is volt csukva. A szószékéről vitték el a kommunizmusban. Sokat dolgozott, volt hogy az oltárnál lett rosszul. Ki vót merűve mert akkor nem mentek el olyan könnyen szabadságra. Most itt vagyok, máskor meg ott vagyok.

Az mindig szolgált. Ha éjjel mentek érte, mert gyóntatni hívták akkor is ment.

Gyerekkorunkban eszünkbe se jutott, hogy nem megyünk misére. Azon versenyezünk, hogy ki mehet Öreganyánkkal advent idején rorátéra. A kis nénikék olyan kis viharlámpát vittek, mert még sötét volt. Az nagy dicsőség volt, aki járhatott már rorátéra.

Vasárnap délután meg nem ültünk bent. Akkor nagy telek voltak. Összekapaszkodtunk, mi lányok, aztán sétáltunk a faluban. Kimentünk szánkózni is. A legények - az uramék - meg gyerek korukban befogták a lovakat a szánkóba, föl, le, sokszor olyan volt a lábunk mint a pipacs. Nem fáztunk, pedig akkor kevesebb ruha volt rajtunk. Mi nem féltünk a hógolyótul sem. Most az apját-anyját is elmondanák, ha valamelyiket megdobnák. A fejünkön berliner kendő volt. A bőr csizmánkat anyám a rendli ajtóra tette. De reggelre nem száradt meg, mire meg az iskolába értünk, megfagyott a lábamon. De nem emlékszem, hogy mi fáztunk volna.

Szüleimnek 14 hold földjük volt. Azon dolgoztunk, az egész család. Később férjhez gyöttem, ide ebbe a házba. 1950-ben augusztus 13-án esküdtünk, a férjem meg októberben elvitték katonának. Én voltam 18 éves, a férjem meg 22. Itt volt a sok föld. Apósom meg rokkant volt, mert a háborúban ellőtték a lábát. Sokszor fáj is nekik, kicsit sántított, de elvégezte lovakkal a földet a munkát. Anyósommal, az öreganyánkkal a munkát meg hát a kapálást mi végeztük el. Sokszor nehéz vót, mert bizony mikor elmentünk a rendekért a határba, benne volt a mag, az árpa. Ugye mi vittünk oda hosszú nyelű villát, négy ágút is, de hát, hogy ha sokat szúrtam rája nem bírtam felemelni, még el is szédültem. A kocsit akkor meg nem tudtam még megrakni. Ha kicsit szúrtam rája, akkor meg nagyon soká tartott földagatni.

Ez az ötvenes években, a kommunizmusban vót. Akkor be kellett adni az állatokat meg a földet. Apósom nem akarta beadni a JRD-be. Megállt előttünk egy nagy teherautó, hogy söprik le a pallást. De már akkor nem vót a padláson semmi, amikor masináztunk, elvittek mindent a szérúról. Később már nem is hordhatták be a szérúbe, a Duna mellé, ahol van egy kanális, a Duna meg a kanális közé kellett kihordani a gabonát. Apósomnak 16 hold földje volt. Bizony nagyon keserves volt, mert magunk arattunk. Anyósom kötötte a kötelet, terítette is, én meg szedtem a markot. Az apósom meg kaszált. Aratókat nem fogadhattunk. Senkinek se volt aratója.

Aztán megállt a nagy autó. Te, az Isten áldjon meg! Írd már alá, mert még a fejadagot is elveszik. Megvót, hogy hány mázsa gabonát hagynak. Azt daráltattuk lisztnek, meg az állatoknak. 1952-53-ban nagy nehezen aláírta az apósom. Két, vagy három évet vót bent. Nagyon sajnálta a lovait. Nagyon szép lovai voltak. A lovacskaít mindig simogatta. Végig táncolták az utcát. Két ló, de minden évben szaporodott. Vót két tehén is.

Ez az apósoméék háza volt. Aztán kiállt a JRD-ből, rengeteg pénzt kellett fizetni. Amelik föld be volt vetve, a magot, meg a munkát. Akkor nem is tudom, hogy hány évig használtuk. Akkor már megint alá kellett írni. Addigra már annyi fújtogettak bennünket, hogy már nem vót kiút. Akkor már elvitték a teheneket is. Addigra már megvót a két gyerek is. Kicsinyek voltak. Apósom Radványra ment el kecskét vásárolni, hogy legyen a gyerekeknek tej. Azon nyöttek fel. A férjem 2 évig volt katona.

Szerettem az **anyósomat**. Helyes, kedves volt. Még az apósom anyja is itt volt. Olyan jó asszony volt. Ugye mi reggel elmentünk a határba, ő itthon maradt a gyerekekkel. Mire hazajöttünk, kivásalt, elkészítette az istállót is. Tiszta szalmát alájuk hordani. Amíg voltak állatok. Az öreganyjukat a kisgyerekek popolymamának hívták. Mindig, ha mentünk valahova, azt mondta a gyerekeknek, hogy gyertek elhajtjuk a popolykákat. Ő is itt lakott. Ez az egy szem fia volt. Anyósom szülei az utca másik végében laktak. Az én szüleim a főutcán, ahol van az óvoda, egy kicsit sréhen.

Az úgy volt akkor, hogy a lányok a fiús házhoz jöttek. Ritkaság volt, aki vőnek ment. Nem volt munkaerő, nem volt, aki dolgozzon. Muszáj is volt idejönni, a férjem katoná volt. <<Ha őz felesége vagy szaladnod kell. Ha márdár felesége vagy, repülnöd kell vele>> - mondták.

Az uram, mikor leszerelt, árvízmentesítőknél dolgozott. A Duna meg a kanális mellé ment dolgozni. Aztán megszűnt, bement a JRD-be lovakkal dolgozott. Később már a lovakat is selejtezték, akkor meg letette a traktoros vizsgát.

Anyósom '66-ban hirtelen meghalt. Szép erős, kövér asszony, soha beteg nem volt. 56 évesen meghalt. Vasárnap reggel még meg akarta csinálni a tésztát. Mert vasárnap volt a tészta is gyúrva, kifőzve, nyáridőben meg a baromfit is akkor vágják le, mert ugye akkor nem volt még fagyasztó. Megcsinálom a tésztát, kifőzöm, aztán megyek szentegyházba, mondta. Nem tudom, de jön az apósom, gyere, mer anyátok nagyon rosszul van. Nagyon szúrta őt jobb felén. Akkor már ő cukorbeteg volt, mer árvízkor megkapta a cukorbetegséget, akkor olyan ritkaság volt, hogy nem is törődtek vele. Csak tablettákat kapott. Azért ő vigyázott mert, a húst szerette és az jobb volt neki mint a tészta. Hívtunk hozzá orvost. Mondta, hogy tüdőgyulladás van. Én meg megfürösztöttem, takargattam fűtöttem rája, hogy kiizzadjon, jobban legyen. Hétfőn, meg az első szobában voltunk, oda szóltak nekünk. Olyan rosszul volt, hogy úgy dörzsöltem őt föl.

Az uram elment telefonálni, a mentő bevitte, mi is mentünk utána. Akkor már vége volt, nem tudott magáról. Cukorja is felment magosra Kettérepedt a szívkoszorúja. Úgy, hogy ott már a kórházban nem is engedték egyet se lépni. Beletették kocsiba. Én minden reggel mentem a 6-os busszal, rendbe tettem onnan mentem dolgozni. Kozsenyák galantériába. Nehéz volt oda is bekerülni. Táskákat varrtunk. Árvíz után történt mindjárt.

Egy hetire meghalt. Anyósomra fekete ruhát, első ünnepi ruháját adtuk rá. Mindent elvittünk a kórházba. Inget, cipőt, harisnyát, alsó liptyőt, két szoknyát. Még a harisnyagumit is. Hazahoztuk, itthon volt a temetés. Mindig azt mondta szegény, nehogy az utolsó ítéletre harisnya nélkül menjek.

Ha rózsafüzér⁹ tag volt a halott, akkor a koporsójában a rózsafüzéres elvitte a régebbi titkot. Az újat meg folytatta a lánya, vagy a menyé.

A menyém is a titkot vissza akarta adni a koszorúfejeknek, amikor nemrég az édesanyja meghalt. <<Nem igaz, hogy arra nincs idő, a buszon, vagy várakozás közben valahol. Arra vannak a tenyérbe való, meg az ujjra való kis olvasók, hogy ne lássa senki. Azt Neked kell csinálni. Ameddig megtanulod, addig meg mondom én.>> Általában mindre emlékeznek, hogy milyen alkalomra, honnan és kitől kapták a rózsafüzért. Van a férfiak belső zsebében, a nők köténye zsebében, van bent a szobában, kint a kiskonyhában, de ha sehol sincs, akkor jó a 10 ujjuk is a tizedek számlálásához. Van, aki a rózsafüzér kis keresztjét megcsókolja, s keresztet is vetnek előtte, is meg utána is.

Ujjra és tenyérbe való „rózsafüzérek” a tizedek imádkozásához

Kurucz Modesztina az ujjaival a tizedeket számlálja

9 A katolikus nők legelterjedtebb egyesülete a rózsafüzér társulat volt, melynek célja a szűzanya tisztelete és a rózsafüzér rendszeres és buzgó imádkozása. A társulást a domonkosok vezették. Kedveltségét mutatta, hogy egyszerű parasztasszonyok akár munkavégzés közben is a kötényük zsebében levő rózsafüzért morzsolgatva imádkoztak. A társulat helyi egyesületei a plébániákhoz kötődtek, és a korszak végén a legtöbb plébánián működtek. 1500 plébánián kb. 1,5 millió hívővel.

Anyósom halála után az apósommal éltünk. Akkor itt volt a két gyerek. Meg a két férfi. Ugye akkor még nem volt gáz. Minden reggel negyed 5-kor föl kellett kelni, begyútani a sporhetba, elkészíteni mindegyiknek a tízórait, reggelit. Vót, hogy véletlenül egyik éjjel fél 12-kor ketem fel. Elnéztem a mutatókat. 15 évig dolgoztam. Egyik héten délelőttös vótam, máskor délutános. 2 órára meg is kellett főzni. Akkor éjjélre értem haza, akkor még egy kicsit fatam, lemosakodtam, aztán megint reggel fő kellett kelni megint mert mentek iskolába, meg dógozni. Nem is tudom, hogyan bírtam.

1990-ben Marcellházáról járt ide a pap. Naszvadi Sándornak hívták. A faluból egyik is harangozott, meg a másik is. Én már ekkor nyugdíjas voltam, s megkért, hogy legyek harangozó a szentegyházban. Már előtte is elhoztam én a mosnivalót. Én meg az apósom mindig jártunk templomba. Végül megbeszéltük, hogy elvállalom. Az uram is beleegyezett. Ő reggel 7-kor én 1/2 8 kor harangoztam.(8-kor kezdődött a mise). Azután hirtelen meghalt az uram. Gondoltam, most már ha elvállaltam, folytatom magam. Akár milyen fáradt voltam, a szentegyházban már semmi bajom nem volt. Mindig volt feladatam, mentem szívesen. Én gyerekkoromban is mindent megfigyeltem a templomban. Az oltáron a gyertyát mindig lenyírta a harangozó. De az így egyformán is lobogott.

Egyáltalán nem volt mindegy, hogy mit hogy csinálunk, hova mit teszünk. Nagy ünnepeken még az oltárookra is szebb terítőket raktam. De előtte otthon mind rendbe tettem. Most már egyszerűsödött, de régen karácsonykor az oltáron is volt karácsonyfa. Fönt öt, kettő lent. Most már csak két oldalt van egy-egy meg a betlehemnél. A betlehemet a Mészáros Gyula csinálta kövekből. Olyan szikla-barlang. Az alakok gipszből vannak.

Nagybőjtben kiszálltunk a padból, s a szentegyház közepén kétfelé térdeltünk. A pap meg hozta a keresztet, rajta a Jézust mindenki megcsókolta, körbe tartotta, aztán megtörölte. Így ment végig. Rengetegen voltak. Az ereklyetartóban, Jézusnak a keresztjéből van egy szálla.

Azt is fontos tudni, hogy a papnak milyen ruhát készítsen az ember. A hétköznapi is jó, de az ünnepi azért szebb. Hogy széles kézimunka, vagy keskeny legyen-e rajta. Közvasárnap zöld a pap ruhája. Bőjtbe lila, a 4. vasárnap rózsaszín. Adventkor lila, a harmadik vasárnap rózsaszín, vértanú ünnepen piros, karácsonyi ünnepkor fehér. Azt tudni kell, hogy mindenszentekkor hétköznapi nem való.

A virágokat a Rózsafüzér tagok adakozásából vettük, amikor titkokat cseréltek. 25 rózsaszín, 25 fehér rózsza. Van, aki adakozik is 50 vagy 100 koronát.

Ha raktam fel létráról a virágot, elől bezártam a szentegyházat, de a sekrestye ajtót mindig tárva hagytam. Ki talál rám, ha leesek onnan? Hiába, sok volt már. Már Párizsba gyalog is eljutottam volna, annyit mentem. Szombatonként takarítás, ünnepekre porszívózás. A ministerek gyócs ruháját is én mostam, keményítettem meg vasaltam. Később már a poliészter elől hátul rakott, már könnyebb volt. Már legalább nem kellett keményíteni. Már húsvétkor is arra gondoltam, most leszek utoljára. Csütörtökön, pénteken hordtam fel a virágokat. A szentsírhoz ketten az atyával raktuk. Az utóbbi időben már senki se segített.

16 évig voltam harangozó. Én abban nőttem fel. Most már nagyon elfáradtam. Eljöttem hát nyugdíjba. Most én még egészségi állapotom miatt megengedhetem magamnak, hogy minden nap eljárjak a templomba is, hisz nincs 100 méterre se. Ha jó idő lesz, az egyéb alkalmakon is jobban részt tudok venni, hiszen ebből mindből kimaradtam, mert fenn harangoztam.”

A továbbiakban a harangozás mikéntjéről és a részleteiről kérdezgettem Brigitta nénit.

„A harangozás az alkalom függvénye. A három harang kötele a karzatra lóg le. Valamikor három ember húzta, amikor mind a három harangra szükség volt egyszerre. Ma már – de 16 évvel ezelőtt is így volt – van lent három gomb a sekrestyében, amely automatikusan irányítja a három harangot: Van egy nagy harang, egy közepes, és a lélekharang. A napi háromszori harangozás az évszakok és időpontok szerint kerül beprogramozásra: nyáron reggel 5, 12, és este 8 órakor szól a harang rendszeresen; télen reggel 6, 12, majd este 7 órakor szól a harang.

Szentmise előtt 1 órával az első, a nagy harang, előtte fél órával a második, a középső harang, a beharangozáskor pedig az első, a középső és a harmadik harang szól.

Fiatalasszony koromban, amikor kint dolgoztunk a határban, mindig figyeltük a harangozást. Akkor nem vittünk magunkkal órát. De még a toronyóra is működött akkor, s minden órában annyit ütött, ahány órát jelzett. Ha valaki meghalt a faluba, sokszor előbb oda ért a hír, mint a hozzátartozó. Mert én addig nem harangoztam, amíg meg nem beszéltek, hogy akarja a család. Ha kedves volt, akkor ”húzzál minden órában”. Ha nő az illető akkor az első harangozás a csendítés a középső haranggal 2 perc, utána rögtön bele a harmadik haranggal is ugyanannyit. Ha férfi az illető akkor a csendítés a nagy haranggal kezdődik és a kicsivel rögtön utána. Minden további nap délelőtt kétszer mind a három haranggal együtt, újabban csak egyszer délelőtt is meg délután is a három haranggal egyszerre. Van nálam idősebb a faluban, aki ugyanúgy érti a harang szavát mint én, de van olyan is, aki nem érti, nem érzi, hogy a harangozás is valamiféle kommunikáció. A harangozó üzen, a falu lakója meg érti, úgy fogadja, ahogy küldték.”

A harangozási szokások szinte változatlanok lehetnének – a régi és az új –, de mivel nem lehet a liturgiáktól függetleníteni – ami szintén változik –, vannak apróbb eltérések.

„Az elhalálozás évfordulóján: délután 2-kor „1 vers” 2-3 perc mind a három haranggal együtt. Ha Magyarországon temetnek izsait, itthon is harangozunk ugyanakkor. Temetéskor a pap, a kántor meg a 2 miniser a sikrestyében felöltözik. A templomtól, ha elér a kocsmáig, onnan kezdve, ha férfit temetnek akkor, a nagy, ha nőt, akkor a közepessel kell harangozni. A temetési szertartás végén mobiltelefonnal felcsenget egyet egy rokon a harangozónak, s akkor kezd a három haranggal a sírig harangozni. Ha hosszúra sikerül, akkor közben a sírnál is folytatja a temetést a pap.

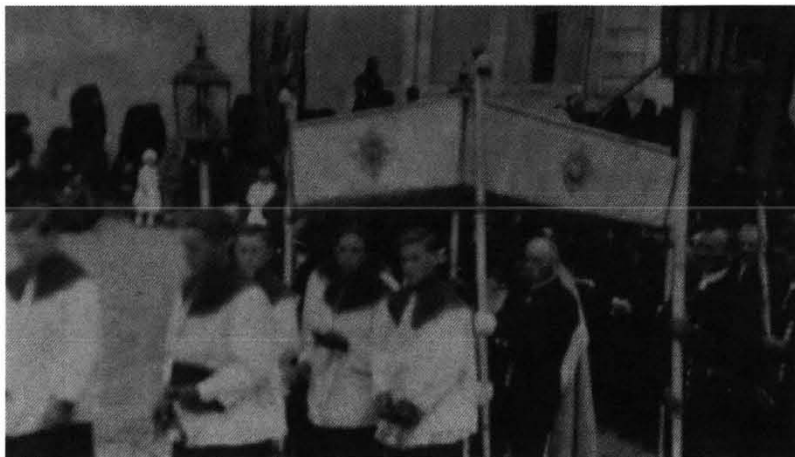
Húsvétkor nagycsütörtökön mennek el a harangok Rómába, amikor is az esti mise közben a Dicsőség után se orgona, se harang nem szól.

Nagypénteken az első, a második, meg a harmadik harangozás helyett nagyobb fakereplőkkel hívja a híveket a harangozó. A kereplő nem olyan, mint amivel a gyerekek búcsúval játszanak, hanem olyan kalapácsi vannak. Mise közben a ministerek is kisebb kereplőket szólaltatnak meg csengetés helyett.

Nagyszombaton este sötétben kint megszentelik a tüzet, bent meg a keresztvizet, akkor gyújtogatják fel a lámpákat is.

Abba nincs só. A szentelt vizet vízkeresztkor szenteli meg, abból vihetnek haza a hívek is, s abba tesznek sót is, hogy a márvány tartó ne zöldüljön be. Dicsőség után megint megszólalnak a harangok. Mise után körmenet. Elöl viszik a keresztet, utána a gyerekek, a fiatalok, egymás mellett a két minister felváltva, kettőt-kettőt csengetnek, majd a pap palástján a nyakába terített vállkendővel fogja meg az oltári szentséget, utána a férfiak, majd az asszonyok következnek.

A kálvária stációk a templom falán vannak. Lassan mindegyik előtt megállnak, énekelnek, elöl viszik a keresztet. Van egy szép **Mária szobor a falu végén**, nem sokkal a faluszéli kőkereszt előtt. Volt már, hogy egyszer a **körmenet** kiment egész a Máriáig. Azóta soha máskor. Ugyanis az emberek az autókkal még nem is nagyon lassítottak. Semmi figyelmesség már nincs senkibe.”

A két „odaáti”, Izsán élő asszony gondolatait az itt Magyarországon élő, Udvariból visszatelepült, 10 éve ismert adatközlőm, **Lovas Lászlóné** egészítette ki.

A beszélgetések során kiderült, hogy az izsai néni személyesen, 9 éves korában járt Szentkereszten, a búcsújáró helyen. Szeptember 13-án van az ünnepe. Nagymamájával korán reggel kimentek a falu végére, ahol összejött a nép. Gyalog mentek.

„Az akkor nem tűnt olyan messzinek, hiszen jártunk mi Érsekújvárra is meg Komáromba, a Veres kereskedőhöz gyalog, ha valami hiányzott a viseletre.

Aztán már hozott ide a faluba is a Frankl Miklós keszkenyőt, meg ilyesmit, a vegyeskereskedésébe. Oda jártunk zajgot (élesztőt) venni egy fillérért. Azóta voltam már Szentkereszten busszal, most valahogy hosszabbnak tűnt az út.”

Ahol templom, vagy kereszt előtt haladtak el, ott megálltak, imádkoztak, és még énekeltek is. A menet elején vitték a templomból a keresztet. A híd után a Dunán csónakkal, vagy a Zsitvafőnél volt átjárás komppal. Esztergom irányába mentek, de árkon-bokron át, nem a megszokott utakon, hogy rövidebb legyen. Délután értek oda. Akkor ott fogadták őket.

Mindjárt bementek a templomba misére, utána meg keresztjárás volt a stációk mentén. Már sötétben mentek, gyertyafénnyel világítottak. Nagyon sokáig fenn voltak, imádkoztak, énekeltek. Lehetett ott gyónni is. Több pap volt ott, meg kedvesnővérek is. Volt ott menedékház is, ahol szalmán lehetett aludni. Másnap egész nap ott voltak. Volt ott néhány sátor, ahol szentképeket, rózsafüzért, szenteket lehetett vásárolni. Volt olyan rózsafüzér is, amelyiket piskótaszerű anyagból készítettek, olyanból, amilyenből a mézesbábosok a huszárokat csinálták: a tizedek kis fehér, a miatyánk rózsaszín korongokból voltak, s még kereszt is volt rajta.

Ezeket az útközben letört fűzfa, vagy olajfaágra akasztva hozták haza ajándéknak. Harmadnap indultak visszafelé. Ekkor már kijöttek eléjük a rokonok meg ismerősök, falubéliek a hídhöz, a falu végére köszönteni őket a pappal együtt, azután mentek a templomba hálaadó misére.

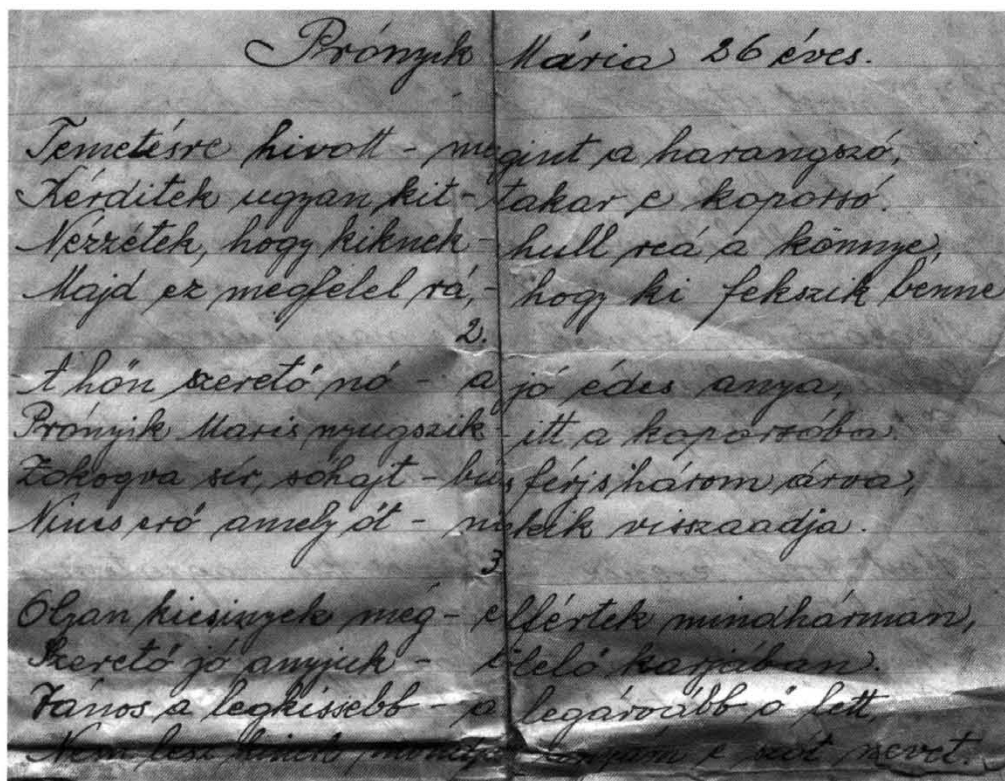
Jóllehet, hogy éppen nem a paraliturgikus részként számon tartott alkalom – mármint a temetési szertartás alábbi részének adata -, mégis ide kívánczok. A következő két személy nevével ugyanis eddig nem találkoztam kántor szerepben.

Szívgyárda induló

Az egyikük Dudich László,¹⁰ aki tanítói munkája mellett igyekezett a hely szellemi életét fellendíteni, gazdagítani. Összeállított egy gyűjteményt, amelyben vallásos énekeket írt, és gyűjtött. Egy időben kántorként is tevékenykedett.

Kedves adatközlőm édesanyja (Prónyik Mária) 26 éves korában, 7 éves kislányát, 4 és 10 éves kisfiait árván hagyva, agyhártya-gyulladásban meghalt. **Búcsúztatóját írta és mondta Dudich László.**

Később Csabajkó Gyula töltötte be a kántori posztot, s ő is ugyanezen család több tagjának halotti búcsúztatását végezte saját szerzeményeivel.

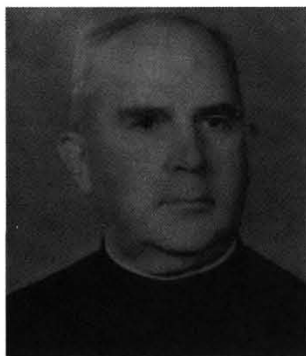
¹⁰ Dudich László vitéz Petényi János (Prónyik János) lakója volt Izsán. Sokadik látogatásom alkalmával Brigitta néni imakönyvének mellékleteként megtaláltam a Dudich-féle gyűjtést, benne a Szívgyárda induló szövegét. Kotta sajnos nincs hozzá, viszont Vörös Kornélia saját kezűleg lejegyezte a kottát (ld. előző oldalon, Miklós Józsefné, a komáromi Jókai Gimnázium tanára pedig elénekelte tanítványaival.

4. Komáromszentpéter

Adatközlők: Molnár Sándor (Komáromszentpéter-Kalaznó-Komárom), Holecz Károly és párja (Komáromszentpéter-Pári-Komárom), Igar Balázné Andruskó Irén (Marcelháza-Komáromszentpéter-Nagymányok-Komárom).

„Komáromszentpéter a mi időnkben katolikus, református, elég nagy község volt – kezdi Molnár Sándor. Néhány zsidó család is (kereskedők) hozzátartozott a falvak akkori képéhez. Az evangélikusok Magyarországról települtek Szentpéterre. Nekik fönt a Tabánban építettek templomot. Én szerencsés helyzetben voltam, két házzal laktam odébb a plébániától. Mint gyerek bejáratos voltam oda, fát vittem be, vagy mindig tudtam valamiben segíteni.

Hamvas András testvére, **Endre** volt a káplán. Piskén kovács volt az apjuk. 4 fiú és 4 lány gyermekük volt.

A lányok közül csak egy volt férjnél, Lernei Ágost felesége. Egy meg a plébánián volt házvezetőnő. A lányok Mariska, Ilonka, Hermin, de a fiúk, István és Ödön is elég gyakran jöttek nyaralni, vagy csak vendégségbe. Az András püspök, majd bíboros volt. Őt is láttam nem egyszer, s ő is ismert engem, mint gyereket. Aki akart, mindent megtanulhatott hittanból az iskolában. Én különösen sokat foglalkoztam vele. Az első osztályban kis katekizmusunk volt.

Felsőbb osztályban a katekizmusban nagyobb, kiterjedtebb dolgok voltak. Aztán a Bibliában bibliai történetek voltak.

Molnár Sanyika

Mindenki megtanulta, annyit mondtuk. Imádkozni kellett reggel is, meg amikor hazamentünk is imádkoztunk.

A plébániától 50, a templomtól 100 méterre laktunk. Szüleim vasárnap mindig mentek templomba, én meg sokat ministráltam. Karácsony előtt 9 nappal szokás volt a faluban a Szentcsalád járás. Annak emlékére, hogy az idegenek nem fogadták be annak idején a Máriát. Volt a faluban több „parti” is. A férfiak nem jártak, csak a nők, meg velük a gyerekek. Mindig máshová mentek. Imádkoztak, énekeltek, de közben a rózsafüzért is elvégezték. Akik jöttek, kérdeztek, a bent levők meg válaszolgattak. Nem voltak olyan sokan, így a szobában elfértek. Meg is kínálták őket valamivel a háziak.

Télen, amikor nem volt munka kint a földön, reggel megettettem az állatokat, felöltöttem, aztán minden reggel elmentem misére. Közel is volt, meg akkor megtehettem. Az iskola nekünk mindent megadott nevelés és oktatás terén. Otthon meg már kiskorunkban megtanítottak minket keresztet vetni, és a reggeli meg az esti imádságra. Ebédnél mi közösen nem imádkoztunk. Igaz, hogy a munka miatt, nem is voltunk mindig együtt az étkezéseknél. De nem volt akkor nálunk szokás. Pedig elég sokat propagálták az asztali áldást. Ebédnél keresztet vetünk és mindenki magában imádkozik: <<Édes Jézus légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk.>> Utána meg <<Hálát adok neked, ... vagy Aki ételt italt adott annak neve legyen áldott.>>

Én a mai nap is reggel is este is elmondom az imáimat: << Ó Istenem, én Istenem>>, reggel meg a <<Szívem első gondolatja>>. Közben is, ki mennyit imádkozik, a Miatyánk,

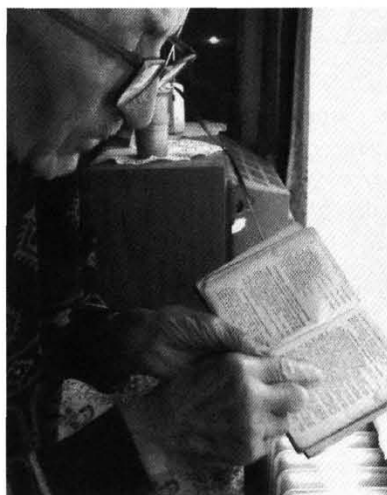
Az utolsó osztályban egyháztörténelmet, világtörténelmet tanultunk a katolikus részről.

Ha jól visszagondolok rá, mi már ekkorra megszerztük a hitbéli dolgokban való jártasságunkat. Egyik alkalommal megkérdezte tőlem a tisztelendő úr, hogy <<mondd el nekem szépen, hogy ki tesz fogadalmat?>> Hát nem tudtam mindjárt. Mondta, hogy <<Nahát! te se tudod?>> Úgy szégyelltem magam, mert én szerettem, meg tanultam is. Nem felejtettem el, még ma is tudom: <<Fogadalmat az tesz, aki önként kötelezi magát Istennek arra, hogy valami jót fog cselekedni.>>

Az iskolából fél 8-ra átmentünk a misére. Nem tartott soká, még arra is volt idő, hogy visszaérve az óra előtt elmondjuk a 1 x 1 –et. De nem csak a számtan óra előtt, hanem mindegyik előtt gyakoroltuk.

az Úrangyala, a Hiszekegy, az nekem naponta legalább egyszer. Ha nem dolgozok, akkor mert ráérek azért, amikor meg dolgozok, akkor nem unatkozok.

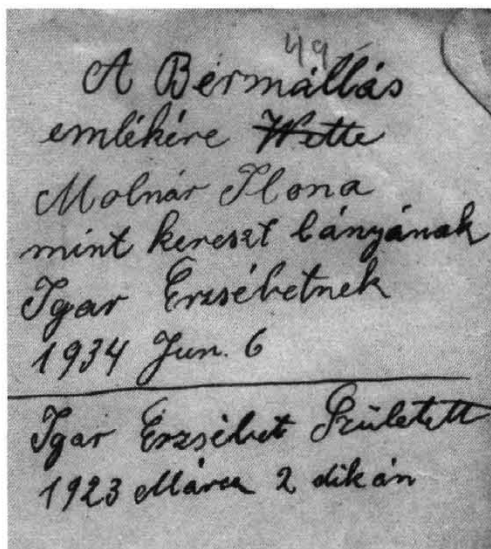
Leköt, meg legalább hasznos dolgot csinállok. Nekem minden kabátom zsebébe van rózsafüzér. A rózsafüzér imádságot én minden nap elvégzem. Én nekem hál' Istennek minden megy még, nem felejtettem el a dolgokat. A rózsafüzér imák nekem az imakönyvemben is benne vannak. Az évszakokhoz, vagy az egyes ünnepkörökhöz megfelelően van a fájdalmas, a dicsőséges, meg az örvendetes. Ez a húsvét, a feltámadás, s a karácsony.

Molnár Sándor

Arra már nem emlékszem, hogy elsőáldozáskor kaptam-e imakönyvet, de arra igen, hogy **bérmálásra szép csontfedeleset. Feleségemé** (Igar Erzsébet) is **ugyanolyan**, mert ugyan ő fiatalabb volt, de egyszerre bérmálkoztunk.

A templomba mindig vittük magunkkal, anélkül nem lehet elképzelni. Ma már minden padon van kettő. Régen azokat az imákat, amik a liturgia részei voltak –krédóra, glóriára, úrfelmutatásra, áldozásra – mi magunkban elimádkoztuk a mise alatt. Mára ez is más lett. Valamiféle párbeszédet folytat a pap a híveivel.

A rózsafüzér – van, aki olvasónak mondja – imáit litánián is használják. Vannak asszonyok, akik a Rózsafüzér Társulat tagjai. Ők meg titkokat cserélnek. Minden hónapban kapnak új titkot a koszorúfejektől, s azokat megint egy hónapig mondják. Egyszerre 15-en imádkozzák egy hónapig az öt tizedet. S ha valaki meghal a Rózsafüzér Társulat tagjai közül, akkor a régi titkot eltemetik vele, az újat meg a lánya imádkozza tovább. A temetéskor pedig a koporsó tetejére, olyan nagyobb fagyöngyökből készült rózsafüzéért tesznek, amíg a búcsúztatás tart, azután amikor teszik le a sírba, akkor veszik onnan le.

Visszatérve a napi imádkozásra. A Rózsafüzér Társulat szerint házilag mind a 15 titok megy minden nap. Én ugyanúgy végzem most, mintha valaki irányítana. Én magam kicserélem. Ez nem hivatalos, és önként vállalt. Én bent szoktam imádkozni. Előveszem a rózsafüzéret, de nem mutogatja, hanem csinálja az ember. Általában ezt este imádkozom.

Fiatalabb koromban itt Komáromban minden nap jártam templomba. Biciklivel. Sajnos ma már csak a vasárnapi misére megyek, már elmúltam 85 éves. Gyónni, áldozni most is szoktam, de gyónni akkor kell csak, ha halálos bűne van az embernek. Különben lehet áldozni folyamatosan. Ez régen nem így volt. De ez a könnyítés a papokat is tehermentesíti valamennyire. Szegény esperes úr már a mise előtt is beült a gyóntatószékbe. Persze, ha volt még egy pap, az a mise alatt is gyóntatott.

Nem tudom, mondtam-e, hogy a feleségem, amikor 1985-ben meghalt, 100 particédulát nyomtattunk, mert akkor azzal lehetett átjönni odaáról.

Szentpéteren az én gyerekkoromban ilyen nem volt. A faluban a harangozás után fél óra alatt tudták, hogy ki halt meg. Terjedt szájról szájra, hisz mindenki ismerte a másikat. A lélekharang másképp szólt, s akkor szokás volt keresztet is vetni. Meg ugye a temetés alatt is harangoztak. Egy Váraljára telepített szentpéteri asszony édesanyja meghalt. Őket is Komáromszentpéterről telepítették át. Váralján temették el a nénit, de ugyanakkor a szülőfalujában is szólt a harang.

Meg az is előfordult ritka esetben, hogy ahogy egyre jobban neheze esett az itteni rokonságnak már leutazni Tolnába, Baranyába, vagy Somogy megyébe, vagy idehozták a hozzátartozó csontjait kis koporsóba, azt ott a pap jelenlétében vették föl, vagy el se hozták, csak az itt meghalt házastársa sírkövére felírták a nevét. Sokan tették így.

Hát az én nagymamám is Kalaznón temették. Ott is az udvaron volt a felravalozás. Addig vagy mással gondoztatták ott a sírt, vagy le kellett menni minden-szentek előtt rendbe hozni, aztán mindjárt rá is tették a fenyőkoszorúikat. Ugye, aztán ez már még autóval is nagyon messze volt nekünk.

Nálunk különleges helyzet állt elő édesanyám esetében. Ő nekünk nem, de idegeneknek említette, hogy majd őt a szülőfalujában fogják eltemetni. Nekünk ezt soha nem mondta, de mi ezt megtudtuk, amikor már súlyos beteg volt. Amikor már nagyon rossz állapotban volt, én felmentem a követségre engedélyt kérni. Ott azt mondták, hogy mi mit foglalkozunk ilyesmivel. Pár nap múlva beszéltünk a KÖJÁL-lal. Semmi akadálya nincs, mondták, annyi volt csak, hogy a szállítási költséget, meg a vámosoknak 500 forint halottvizsgálati díjat kellett fizetni. Itt elkészítettünk mindent, rózsafüzért tettünk a kezébe, s temetés előtt való délután bádogkoporsóban átszállították. Édesapám 42 éves korában, agydaganatban halt meg 1937-ben. Az ő sírjába tetettük az édesanyámat is.

A szenthelyekről én is tudok. De oda inkább csak az asszonyok, esetleg gyerekek jártak. Volt mihozzánk közel is egy kápolna, Újgyalla és Perbete között. Tőlünk kb. 5 km-re.

Azt tudom, hogy ott én is voltam, de a részletekre már nem emlékszem. Felső osztályos lehettem. Szóval, úgy mentek oda a kápolnához évente kétszer, májusban, meg Nagyboldogasszonykor processzióba, hogy elől vitték a keresztre feszített Jézust, utána vitték lobogókat, a fehérét -Jézus szíve volt rajta, aztán két zöld - Szűzmária menybevittele volt azon meg, utána meg egy piros.

Ez a terület 1938 és 1945 között Magyarországhoz tartozott. A barokk –klasszicista Szűz Mária kápolna 1762-ben épült egy régi remetelak helyén! Személyesen még nem sikerült beazonosítani ezt a helyet és emléket, de a madari lelkész felesége Perbetéről származik, s tőle hallottam, hogy nem messze a falu végén „sátorokra” (stációkra) emlékszik.

Amikor meg Kalaznón laktunk, oda telepítettek bennünket, akkor meg Csicsóra jártunk misére. Valami forrásvíz, vagy szentkút volt ott, ha jól emlékszem. Az nem ugyanaz mint a szenteltvíz. Azt a templomból lehet kérni, azt ott a pap szentelte meg vízkeresztkor, meg húsvétkor. Ez meg a csodatevő víz volt. Megmosakodtak benne egyik helyen, máshol meg megitták. Kalaznón nem volt csak evangélikus templom. Az nagyon szép volt. Színesre festett motívumokkal volt díszítve a faburkolat benne. A székelyek evangélikusok voltak. Mi csak kevesen voltunk, úgy 15-16 család, ők meg 140-en voltak. Közösen csináltattunk fából egy szép keresztet korpusszal. Szép ünnepséget is rendeztünk. Én a megszokott imákat imádkozom. Magamtól nem költöttem imát soha. Körmenetek is nagyon szépek voltak Úrnapján, meg Húsvétkor.

Minket Úrnapján telepítettek át. A fő utcán meg a kis utcán volt fölállítva a 2-2 virágsátor az oltárral. A körmenetben egy legény vitte elől a keresztet. Utána következtek a lobogók, négy, vagy hat, amelyet fehér ruhás lányok, vagy viseletben levő lányok vittek. Utánuk az iskolások mentek, azután az asszonyok, meg a pap az oltári szentséggel a baldachin alatt. A kislányok a kis kosárkáikból hintették a virágszönyeget az oltári szentség elé. Ezeket a vallásos jelvényeket gyakran összekeverik. A zászló esetében a selymet, vagy a szövetet, közvetlenül hozzáerősítették a nyélhez. A lobogó selymét, vagy szövetét pedig egy vékony farúddhoz erősítették, s kampóval a rúdra akasztották vízszintes irányban. Többségük fehér színű volt, de az egyházi alkalmakhoz igazodva lehetett még piros, sárga, zöld, vagy fekete. Ezek hosszú idők alatt kialakult hagyományok, no meg a színeknek is jelentősége van sok esetben.”

A gyertyák szentelését szóba hozva elmondta: „lehet, hogy csak náluk volt ez így, de az is lehet, hogy a faluban máshol is megtették, szóval ha vihar volt, vagy csak úgy el kezdett villámlani, mindjárt gyújtottunk gyertyát. Biztos szentelt volt, mert hiszen arra voltak a gyertyaszentelő ünnepek is, szóval mindenkinek volt otthon. Olyan védelemféle volt ez, akkor valahogy biztonságba éreztük magunkat.”

Másik komáromszentpéteri adatközlőim, **Holecz Károly és párja**, érdekes életet élnek. Nagyobb korkülönbség lévén kettőjük között, ma a fiatalabb kori emlékeikből idézik fel a búcsújáró alkalmakat. Úgy beszéltek róla most is, mintha a múlt héten jöttek volna meg valamelyikről. Az alábbiakra emlékeztek nagy szeretettel: Érd, a szeretet lángja ünnepén, Győr a fatimai Mária ünnepe, Péliszentkereszt, Máriapócs, Máriaverebély, Mária-nosztra, Máriabesnyő, Máriazell, Máriavölgy, Csatka, Bodajk, Mátraverebély.

A férfi adatközlőm, már túl van a nyolcvanon, szellemileg nagyon friss, de fizikailag már nem tudja vállalni a templomba járást. A 10 éves korában bérmlásra kapott csontfe-deles imakönyvét meghatódva simogatja kezével de benne őrzi a régi szentképeit is.

Ő is elmesélte a szentcsalád járást karácsony előtt, s hozzáfűzte, hogy „mivel a mamám is mindig ment, mi is fogadtunk családot. Énekelünk, imádkoztunk, megkínáltuk őket.”

Iskoláiról ugyanazt hallottam, mint amit a barátja, falubelije mesélt. Ugyanúgy járt ministrálni is, csak valamivel nagyobb volt. A két szentpéteri férfi –magas koruk ellené-re – a napszakokhoz fűződő imáikban még mindig a kisgyerekkori első imádságaikkal kezdik hiszen az volt az első, a legmaradandóbb. „Ő én édes őrangyalkám”.

Az asszony, aki az elképzelhető és lehetséges minden alkalmakra elmegy, amiről a hasonlító vallásos érzelmű ismerőseitől, barátnőitől értesül, de a helyi egyház, vagy különböző szervezők által meghirdetett vallásos eseményekre is sűrűn mondhatni rendszeres-séggel eljár, így érzi jól magát. A hatásokat, az élményeket továbbadja a családtagjainak,

akik úgy tűnik, nagyon tiszteletben is tartják ezt, s minden lehető alkalomra valami kedves kis kegytárgyat ajándékoznak neki.

1973-ban még párjával mindkettőjüket Karmelita Rózsafüzér taggá szentelték. Nyakában hordja ma is a skapuláréját. Vallásos tárgyakkal díszített otthonuk állandóan emléket a vallásos életmódjukra.

Ott vannak a szobafalán a komáromszentpéteri lakás, nagy bekeretezett aranyrámás szentképei is, de a kisebb emlékeiket szenthelyekről hozták, vagy ismerősöktől kapták emlékül.

Ezt követően Holecz Károly sógornőjével **Igar Balázsne Andruskó Irén**nel beszélgettem. Az asszony Kurtakeszin¹¹ született és ott élt szüleivel. A faluban éltek reformátusok és katolikusok is. Szlovák kisiskolába járt, mert az édesapja vasutas volt, s ha magyar iskolába járatnák volna, akkor az édesapja elvesztette volna biztos az állását. Ebből különösebb problémája nem volt. Mert például a hittan órán a pap ugyan először szlovákul beszélt, de azután ugyanazt elmondta magyarul is.

Reggel misével kezdték a napot, de utána az iskolában is imádkoztak. A köszöntések is ugyanolyanok voltak, mint a többi faluban. „Később, amikor <<magyarok lettünk>> már azután én is magyar iskolába jártam --mondta a visszaemlékezésben.” Volt 15 hold földjük, meg voltak állataik (tehenek, ökrök, lovak). A szaporítást is fontosnak tartották, mert akkor volt mit eladni. Nem emlékszik rá, hogy jártak-e esténként, karácsony előtt, meg böjtbet házakhoz imádkozni. A szülei nem nagyon értek volna rá akkor se a munka miatt. De valahogy mégis megtalálták a hit és a munka egyensúlyát.

A férje Komáromszentpéteren lakott, **esküvőjük** idején katona volt. Az esküvőhöz a lány szüleinek az engedélye kellett, mert nem volt még 18 éves, 7 évvel volt fiatalabb a férjénél. „Vitték volna a vonalba, meséli a néni, de mivel meg akart házasodni, kivették, s kapott 1 hét szabadságot. Azután visszament.” A katonaság akkor három évig tartott.

A szülők, a nagyszülők vallásos, római katolikus emberek voltak. A fiú ősei is mind. A fiatalok is. A lány esküvői ruhája szentpéteri viselet volt. Színes, brokát. Két évig az anyósáéknál élt, de azután vesegyulladását kapott és hazaköltözött a szüleihez. Ott egy német orvos gyógyította meg, „nem ám pizért, hanem sunkáért, kóbászér, meg szalonnáér. Az orvos a katonákat gyógyította, s a kvártélyuk az utcánkban volt.”

11 Marcelkeszinek is mondták, mert Marcelháza és Kurtakeszi szinte összeépült.

Egy fiuk született. Nagymányokra telepítették a családot, itt mindketten a bányában dolgoztak, ahol mindkettőjüknek súlyos gerincbántalma lett. Fiuk nagyon fiatal volt a Komáromba költözésük idején, az újonnan épített ház se volt még készen. Adatközlőm egy napon, amikor éppen egy családi probléma miatt zaklatott idegállapotban volt azt vette észre, hogy valami nagyon erős fénysugár bántja a szemét. Az egyik szemére rosszul is látott, mert a szem idegével volt probléma. Csak nem akart eltűnni a fénynyaláb, s azt látta, hogy öt sugár világított be az ablakon. Egyszer csak eltűnt a sugár. Férje akkor jött haza, neki elmesélte. S azt is, hogy amikor a hatalmas fény megszűnt, ő teljesen megnyugodott, és boldogságot érzett.

Szokás volt, hogy ünnepek alkalmával meglátogatta őket a komáromi káplán. Volt olyan is, hogy háznál gyóntatta meg a nénit. Tüdőgyulladást kapott, s akkor megint kijött az ismerős pap, akinek ő ezt az esetet elmesélte. Ekkor azt mondta neki a káplán, hogy a „sugár, a Jézus öt sebjéből jött”.

Nagymányokon is nagyon sajnálták, mikor Komáromba költöztek, s a plébános úrtól kaptak is búcsúzóul egy fényképet. Jó katolikusok voltak itt is. Minden évben újévkor megszenteltették a házukat is. Komáromban is minden nap járt a néni templomban. Aból az időből valók az alább lejegyzett imádságok, amikor a libákat legeltette az előttük levő réten, a folyóparton: „Elég korán indultam. Akkor még itthon először megcsókoltam a feszületet, aztán mentem. Siettem, de magamban mondtam:

<<Édes Jézusom! Legyen meg a Te szent akarod, sose az enyém. Adj egy gondolatot, hogy mit csináljak. Mert én már idős vagyok. Hátha nem tudok már úgy gondolkodni. Te tudsz, Te Tudsz, Te látsz mindent! Az Atyának és fiúnak és Szentlélek Istennek Ámen! (keresztet vet)

Atyám! Rád hagyatkozom teljesen/ Amit akarsz azt tedd velem/ Amit Te akarsz/ Mindent megköszönök/ Fájdalmat úgy, mint örömet/ Fogadd el hűséges szívemet/ Nincs más vágyam csupán/ Ami a Tied/ Szívemet szent kezvedbe zárom/ Alázattal tiszem lelkemet is/ Bizalmam végtelen, Feléd árad,/ Hisz Atyám az én Istenem.>>

Betegek imája: Szenvedő Jézusom, Tehozzád fordulok/ Gyógyíts meg engemet, mert nagyon beteg vagyok/ Bűnbánó szívemet fájó keservembe/ Borulok Jézusom szent kereszted tövibe/ Hullajtom könnyeim, imát rebeg ajkam,/ Szenvedő Jézusom könnyörülj meg rajtam/ Jézusom szenvedtél, én is most szenvedek/ Szenvedésben túrtél, add, hogy én is túrjek/ Az én keresztmem csak szilánk a Te keresztedből/ Ezzel tisztítod meg lelkemet a bűnnek szennyétől/ És ha megtisztultam a szenvedés tüzeiben/ Szeressél mindig jobban, vegyél engem kegyelmedbe/ Ó fájdalmas Szűzanyám, tengernyit szenvedtél/ Így a szenvedésnek édesanyja lettél/ Enyhítsd szenvedésem és én hálás leszek/ Odafenn a mennyben, amíg Isten tisztít és megpróbál/ Addig összekulcsolt kézzel úgy sóhajtok Hozzád/ Ó fájdalmas Szűzanya imádkozzál értem/ Az Úrjézus Krisztus így gyógyít meg engem/ Ezzel tisztítod meg lelkemet/ És ha megtisztultam, a szenvedés tüzeiben/ Ó fájdalmas szűzanyám, tengernyit szenvedtél./ Így a szenvedésnek édesanyja lettél.”

A napját reggel fohással kezdi. Mivel nem lát jól, egyszerűbb volt az imákat kívülről megtanulnia. Másoktól, a templomból, meg még a szenthelyeken is tanultak egymástól, még nagyon szép énekeket. Úgy menet közben a markukba lérták, a dallamát pedig megtanulták. Olyan nap nem múlhat el, hogy ne imádkozzon. Este, ha véletlenül elaludt, akkor éjjel, ha felébred, mondja el az elmaradt imákat. Ha ünnep van, akkor kiviszi magának a szobából a világító Mária szobrot, s oda ül imádkozni. Azt is szenthelyről kapta a fiától, aki évekig buszsofőrként dolgozott.

Úgy érzi, hogy ragaszkodását a jó Istenhez, a régi otthonának, elsősorban a szüleinek köszönheti: tőlük és a falubeliektől halotta, hogy mindenki a jó istenhez fordult, ha öröme, vagy ha baja volt, vagy egyszerűen csak a köszöntéskor.

„Én még mai is így találom természetesnek. Hozta Isten, Aggyisten, Adjon Isten,- Fogadj Isten, Isten Veleđ, Isten Áldja, Isten hozott!, vagy indulás előtt: Jézus segfts!; és Hála Istennek,-ha elkerülhette a veszedelmet.”

Férje először eljárt férfitársaságokba, amit nem nézett jó szemmel az asszony. Erre a férje azt mondta: ”Te kibeszélgeted magad a templomba, neked könnyű. Gyere el Te is - felelte az asszony -, de ha én kiszállok a padból, ne gondold, hogy elmegyek, hanem én gyónni megyek. Gyere el Te is.” A férje rosszul hallott az egyik fülére, ott a templomban nem kiabálhatott, ezért mondta meg, hogy hova fog menni. Az ura utána ment (ez búcsú napján volt), meggyónt, megáldozott, majd másnap meghalt. Hirtelen, váratlanul lett rosszul, s mire a orvos megérkezett, már meg volt halva. „Legalább így tiszta lélekkel halt meg.” – mondta a néni.

Kérdésemre, hogy ha ki se mozdultak, ugyan már milyen bűnöket követtek el ami miatt mindig kihívták a káplánt gyóntatni.” Nem köll ahhoz rosszat tenni, még gondolni sem szabad.”- válaszolta.

Összefoglalás

1. Az ima¹²

Adatközlőim vallásosságát talán az imájukon lehetne a legjobban érzékeltetni, hiszen – ahogy láttuk – életüknek fontos és meghatározó eleme volt a mindennapi, vagy még annál is többszöri ima.

Életük sokszor nehéz volt: volt aki menekült, volt aki települt, s a félelmeket feloldani, felejteni akarták. Ha megoldásra önerőből nem telt, imáikkal Istenhez, Krisztushoz, a Szentlélekhez, vagy segítő közbenjárást kérve Szentekhez fordultak. Felsőbb erőhöz folyamodtak, mert abból volt bőven, valódi és képzelt, megfogható és megfoghatatlan.

Imáik formája igen sokszínű. Egyrészt gyermekkorban betanult és az egyház által ajánlott imák, reggeli kis imák, asztali áldások, esti imák, de mindenképpen a Miatyánk, a Hiszekegy, az Úrangyala voltak. De gyerekkorukban, mint imát mondták el a Tízparancsolatot is. A másik forma, a saját érzéseik megfogalmazása szabadon a fohászok, s a rögtönzött imák formájában. Imáikat van, aki reggel elvégzi, de van aki még este is a saját szobájában. Ha közben elalszik anélkül, hogy befejezte volna, akkor éjjel, amikor felébred befejezi.

Az idősebbek nagyon ragaszkodnak a rózsafüzér ájtatosságához. Naponta többet és többször mondják el. Több kell belőle, mert napközben akár munka, pihenés, vagy utazás (misére, vagy busszal munkába menés) közben is használják olvasóikat.

Elimádkozták a tizedeket ha virrasztóban voltak a háznál, a temető ravatalozójában temetés alkalmával, ha titkokat cserélnek a Rózsafüzér társulat tagjai, litániákon, vagy ha kis vallási közösségekkel valamelyikük otthonában jönnek össze.

Ha a faluban szabadtéri kereszt, vagy szent szobor, faluvégi szent kereszt, vagy fülkeszerű képoszlopok mellett mennek el, a férfiak megemelik kalapjukat, a nők keresztet vetnek. De mütét előtt, vagy ha a mentőautót látják, akkor is keresztet vetnek.

2. Búcsújáró helyek¹³

Adatközlőim személyes, vagy szüleik, nagyszüleik emlékei által mindegyikük ismeri az ún. szenthelyeket. Ott az imáikkal általában a Szűz Máriát szólítják meg, s rajta keresztül kérik az Úristen segítségét. Imádkoznak, a keresztúton, a kegyhelyen, a kegykép előtt.

A ma is becsben tartott kisebb-nagyobb ereklyéik nagyobb részt onnan származnak: kapták, vagy emlékként vásárolták azokat. Ezekkel veszik körbe magukat otthonaikban (elsősorban a lakószobában), ilyen környezetben, a megszentelt tárgyak közelében érzik jól magukat.

¹² Az ima tartalma és célja lehet: közbenjárást kérő, imádó felajánlás, bűnbánat vezeklés.

¹³ A szent búcsúknak, vagy búcsújárnak ma már akkora irodalma van, hogy itt most elsősorban az adatközlőimnek szánom a búcsúhelyek felidézését csak emlékeztetőnek, természetesen a teljesség igénye nélkül.

Adatközlőim az 1938-40-es években nagyszüleikkel, szüleikkel, vagy maguk is jártak még a szülőfalujukból szervezett búcsújáró helyeken. Az út nagy részét napokig tartó gyaloglással, zarándoklással tették meg. Imádkoztak és énekeltek az ún. előimádkozó asszony, vagy férfi „útmutatásai” szerint.

A keresztútjárás a vezeklés egyik formája. A stációk száma 14, de előfordulhat 5 vagy 7 stációs változata.¹⁴ Minden stációhoz tartozik ima. Adatközlőim, a beszélgetésünk során a következő szenthelyeket említették: Máriavölgy, Szentkereszt, Péliszentkereszt. Loretto, Mariaczell, Lourdes, az áttelepítésük után Kalaznó mellett. Csicsó, Andocs, Márianosztra, Máriagyúd, Máriapócs.

3. Hétköznapi vallásosság

Az akkori normák az oktatásban és nevelésben, a tanítók, a papok, s ezzel együtt az otthonokban a szülők, nagyszülők, keresztszülők, az ünnepek eseményei, de még a közösségi életük is nagyban hozzájárult a vallásos érzelmeik kialakulásához.

A keresztelőt, az elsőáldozást, bérnialást felnőttkorban követte az esküvő, az ifjúkori egyletek. A felsorolt alkalmak mindig egy adott közösség eseményei voltak. Vallásos közösségé, amelyben az egyén nem lehetett „istentelen, vagy hitetlen.

Normák szerint éltek életüket szülőfalujukban. A kérdésekre megtanulták a biztos válaszokat már gyerekként a hittan órákon és a vallásos alkalmakon, amely az életük része volt. A hagyományos parasztközösség elvárta hogy tagjai a tízparancsolat szerint éljenek. Ne káromkodjon, ne lopjon, ne öljön stb.

A különböző jámbor társulatok, folyóiratok, könyvek jámbor kiadványok egyesületek is segítettek a további ismeretek elsajátításában. Az egésznek a lényege, hogy nekik voltak alapjaik, már tudatosan tették amit tenni kellett

Kialakult a szilárd istenhitre épülő erkölcsi rend, mely a magyar paraszt parasztcsaládok sajátja volt évszázadokon keresztül. Vannak tartalékaik idős korukra, hogy tovább folytassák vallásos életüket.

Mindenképpen az ima, az imádkozás, valamint a múlttal való foglalkozás, a szép emlék, a régi egyszerű kis ereklyékkel kapcsolatos tudás, amiből a mai nap is táplálkoznak. Az életükben kialakított rendszerhez ragaszkodnak.

A viseletek rendje a szokások, a hagyományok biztos támpontot adtak mindenre. Nem jelentett problémát, hogy mely alkalmak kívántak ünnepi ruhát, vagy mit jelent a gyász, de a lakodalmak eseményeihez is megvoltak a kész szövegek. Könnyebb volt a tájékozódás az élet ezernyi dolgában.

14 A 18. században hivatalosan is jóváhagyott 14 stációs keresztút jelenetei az alábbiak: 1. Jézust halálra ítélik, 2. Jézus magára veszi keresztjét, 3. Jézus először esik el a kereszt súlya alatt, 4. Jézus találkozik anyjával, 5. Simon segít Jézusnak a keresztet vinni, 6. Veronika kendőjét nyújtja Jézusnak, 7. Jézus másodszor esik el a kereszt súlya alatt, 8. Jézus a jeruzsálemi asszonyokkal találkozik, 9. Jézus harmadszor esik el a kereszt terhe alatt, 10. Jézust megfosztják ruháitól, 11. Jézust keresztre feszítik, 12. Jézus meghal a keresztfán, 13. Jézust leveszik a keresztről és anyja ölébe fektetik, 14. Jézust sírba teszik.

II. Református emlékek

1. Komáromszentpéter

Adatközlők: +Kosdi Jánosné Czibor Klára és +Mészáros Bálintné Kosdi Klára (Komáromszentpéter-Pári-Komárom), Möllenkampf Lászné Bordács Ilona, Bergerné Gere Ida, Gere Sándorné Dóczé Zsófia (Komáromszentpéter-Pári-Komárom/Szőny), Gere Zsuzsanna (Pári-Komárom/Szőny), Pécsi Vilmosné Kosdi Ilona (Komáromszentpéter-Szalatnak-Komárom)

„A református vallás alapja a szentírás – kezdi mondanivalóját **Möllenkampf Ilona**. Az Isten kijelentett igéje. Az emberekhez szól az Isten emberi nyelven, az ő törvényei irányításai alatt írták az emberek a szentírást. Mint amikor azt mondjuk, hogy ihletet adott, kapott valaki. Ez elég nehezen megérthető dolog, ezt így el kell fogadnunk. Vannak olyan részek, amin én is sokszor elgondolkodom, de lehet, hogy ehhez mi kicsinyek vagyunk. Mindig többet és többet tudunk róla, korral is változik az ember véleménye.

A napokban hallottam az Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató véleményét – úgy gondolom, ezzel sokan egyetértenek. Azt mondta el, hogy ő tulajdonképpen azoknak a kis falusi öregasszonyoknak köszönhet mindent, hogy megtalálta őket s még ez időben volt.

S sokan közülük régen, az írástudatlan nénik az agyukban megőrizték, és továbbadták imáikat unokáiknak, nem is mindig a gyerekeiknek. Mert neki már volt erre idejük, de a szülők nem mindig értek rá még meghallgatni sem. A sok munka miatt. Ez az a népi hagyomány, ami a kultúrát megőrizte. Ez az, ami megőrzi a nép identitását nem olvad bele a tömegbe. Ez volt az összetartó erő, ami az egyforma gondolkodásból ered.

Ahogy én is visszaemlékszem, a gyermek, már a megszületés előtt kapcsolatba került az Istennel. A várandós anya már közben imádkozott, hogy egészséges gyermeke legyen, az anyának segítsen a szülésben, enyhítse a fájdalmait, s a kis gyermek Istenfélő legyen.

Imádság, melyben a keresztyén viselő asszony magát és magzatját Istennek ajánlja: <<A Te kegyelmedbe ajánlom, irgalmas Úr Isten! A magzatot is amelyet hordozok. Szenteld meg azt az én méhemtől fogva. Adj abba jó lelket és kedves szívet, adj annak ép és egészséges tagokat is, neveljed és tápláld azt, tilts el attól minden ártalmat és a rendelt időben hozd be azt épségben az életre, szüld újonnan azt az örök életre is, és a te Fiaidnak, s a mennyország boldog lakosainak számát teljesítsd őáltala, hogy mind ez életben, mind a jövőben, a te dicsőségedre legyen, a te könyörületességednek gazdagsága szerint, az Úr Jézus Krisztus által. Amen>>”

„Nem vártak sokáig a keresztelővel, hogy a kisbaba is minél előbb a közösség tagja lehessen. Amikor megkeresztelték, ő már oda tartozott. Keresztszülő volt sokszor 7-8 is. A fiatalasszony barátnői meg az apa barátai, vagy katonatársai. Ha nagyon sokan lettek volna, akkor a rokoni kapcsolatok döntötték el, hogy kit kérjenek fel komának.

Gál Árpád keresztelője Páriban, 1948

Amikor valamelyik barátnőnek lett kisbabája, az meg visszahívta a komaasszonyt keresztmamának. Az volt a szokás, hogy pár napos korában mindjárt elvitték a templomba megkeresztelni. Reggel odajöttek a házhoz egy órával előbb, s ott megkínálták őket reggelivel, közben felöltöztették, keresztelő takaróval letakarták a babát. Mindig a legöregebb vitte a templomba.

A keresztapák is ott voltak, de a padban ültek. A keresztmama fogta, aki vitte a kisbabát. A többi legfeljebb a pólya alá tette a kezét. Amikor vége volt a keresztelésnek, hazafelé már a rangsorban a következő keresztanya vitte.

Otthon a következőképpen adták át az édesanyának a babát, mesélte **Kosdi Jánosné és lánya, Mészáros Bálintné.**: <<Hazahoztuk a megkeresztelt kisbáránykát, szüleinek nagy öröme, az anyaszentegyház dicsőségére, szívemből kívánom!>>

„A kisbabákat később, amikor már akkorák voltak, hogy nem zavarták az istentiszteletet, vitték a templomba őket, ahol megvolt a helyük: szószék alatt ültek a kispadon. Itt szem előtt voltak, érezték, hogy a szülőnek is rajtuk van a szeme, jól kell viselkedni. A kisgyerekek még iskolába se jártak, már megtanulták az imádságokat a szüleiktől, nagymamájuktól. A nagyszüleik is már ebbe születtek bele, s nekik is ebbe illet megőregedni.

A legnagyobb ünnepe a reformátusoknak a nagypéntek. Jézus halála, azután a feltámadás, a karácsony, az áldozócsütörtök, a pünkösd. Csak ami Jézus személyéhez fűződik, azok az egyház vallásos ünnepei. Szentek szobrai mi nem vásároltuk soha. Fial

koromban még bálványnak tartottuk. Ma már nem úgy látom, hogy bálvány. Hanem hogy valaki elképzelte Jézust meg Szűzmáriát. Valaki megpróbálta az ő tehetsége szerint azokat megformálni. Egy embert látok aki megalkotta azt az ő elképzélése szerint, s valahol ebben is benne lehet ez Isten keze éppúgy mint amikor leír valaki valamit. Vagy azok a csodálatos középkori festmények Miért kellene bálványnak látni azt a Dávid szobrot, vagy miért kellene bálványnak látni az utolsó vacsora képet.

Ma, ha bemegyek egy katolikus templomba, ugyanúgy le tudok borulni és imádkozni. És elmondhatom a gondolataim, mert valahol a lélek találkozik az Istennel.

Nálunk **arany mondások** voltak. Arany betűkkel írott igék, barna, vagy fekete alapon. Vagy keménypapírból, vagy fából. Az én ágyam fölött az volt, amit nagymamámtól örökölt anyukám: <<Elég Néked az én kegyelmem.>> Erre egész kereskedelem épült. Búcsúban is árusították. Az ágyak felett embermagasságban voltak nálunk is, több is. <<És az ő angyalainak parancsolt felőle, hogy őrizzenek Téged.>> Hat, vagy hét is volt a szobában. Erre azt mondta anyukám is, hogy kapok egy igét, amikor az ember közel kerül Istenhez, vagy bajban van.

Máriát mi tiszteljük, de nem imádkozunk hozzá, mint Jézushoz. A nagy Bibliánkat több generáció óta őrizzük. Az emberekben benne van a vágy, hogy nem elég csak látni, olvasni is akartak, tehát tanuljanak meg olvasni. Haladni kellett a korrallal. Iskolákat alapítottak Hollandiába, külföldre küldték a papokat, a diákokat tanulni.

Gere Sándorné

Nálunk kezükbe adták az embereknek a Bibliát. Naponta használták, amikor már falun is tudtak az emberek olvasni. A családfő minden nap reggel felolvastott belőle hangosan.

A református templomok is, meg a liturgia is puritán. A puritanizmus viszont nem biztos, hogy a nép igénye. Mint az öltözködésükben se voltak puritánok, pont az ünnepi alkalmakon, amikor a templomba mentek. Inkább olyan cifrangosak voltak. Bársony, selyem, meg angolszövet ruhát hordtak. De nehogy ugyanabba menjenek mindig! Versenyeztek, ki tudja szebben magára öltetni, viselni. A kötények pillangózva, kiszalagozva. Aranycsipkék, keskeny szalagok.

A lányoknak színes szalagok, asszonyoknak a gyönyörű fejkendők. Télen a berliner kendőket is színük szerint választották a ruhához. Ugyanakkor láthatók Erdélyben a gyönyörű festett mennyezetek, meg a karzatok. Növényi motívumokat használtak, meg színeket.

Azután a tájra jellemző értékes kézimunkáikkal is díszítették az úrasztalát, meg vele összhangban mindent. Az is hozzátartozott az ott élő emberekhez.

Amikor áttelepítettek bennünket Tolnába, s magunkénak mondhattunk egy imaházat, az volt az első, hogy a komáromszentpéteri asszonyok összefogtak, s készítettek egy toledós fehér úrasztalterítőt. Az a kézimunka a mi vidékünknek volt a jellegzetes munkája – mondja.

Pécsei Vilmosné

Adták egymásnak az odatelepített felvidékiek, s aki szépen tudta azt a varrást csinálni, az mind varrott benne egy darabot. Nagyon szép volt, pedig a virágok szirmai között elég kicsi volt a hely, a „part” s ott különösen pontosan kellett szálalni, mert különben csúnya lett volna az egész terítő. A falu eredeti lakói sváb katolikus családtagok voltak. Amikor egymás után jöttünk ide Komáromba, a szülőföldünk közelébe, kezdett elnéptelenedni a református gyülekezet.

Ekkor egyik rokon utánunk hozta az ottmaradt kehellyel együtt a kézimunkát, amit a szőnyi gyülekezetnek adtunk át. A családokat elszakították egymástól, de a terítő kézzelfogható bizonyítéka lett annak, hogy a református lányok és asszonyok ott is közösséggé „formálódtak” mint ahogy otthon az természetes volt.

Féltve őrzöm unokatestvérem 1934-es Imádságok és életszabályok könyvét. Az elején megtanítja különböző alkalmakra az imákat, fogalmakat is tisztáz, magyaráz, illemszabályokat ismertet. Egyikre–másikra én is ráismertem azok közül, amelyeket nagymamától hallottam. Biztos velük is magoltatták gyerekkorukban ezeket, mert még 80 éves korukban is kívülről tudták. Ez a hagyományozás rajtuk múltott. De nekem is fülembe csengenek a sorok, s használni is tudtuk az intelmeket. Eligazítottak bennünket.

Imádkozni kellett: Templomba bemenetkor, Templomból kimenetkor, Betegségben mondandó, Meggyógyuláskor mondandó, Úri szent vacsora vétele előtt, Az Úr szent vacsorája vétele után.

Fohászok: Tanulás előtt, Tanulás után, Munka előtt, Munka után, Étél előtt, Étél után, Szülőkért és tanítókéért.

Illemszabályok: Reggel otthon, Az utcán, Iskolában, A templomban, Asztalnál, Akárhol, Estve.

Fogalmak: Nevelés, Egyesülés, Szorgalom, Takarékoság, Tékozlás, Fösvénység, Jótétemény, Háládatosság, Megelégedés, Mértékletesség, Részegség, Rossz társaság, Lopás, Becsület, Hírhordozás, Házalás, Árulkodás, Hízalgés, Őszinteség, Igazmondás, Emberismeret, Jótanács, Iskola.

Eszközök választása: Előrelátás, Hit, Kegyesség, Babona, Haza, Gyermeki szeretet, Házásélet folytatása

Nagyobb korunkban a tízparancsolatot tanultuk meg. Érdekes összevetni a református és a katolikusok által ismert és „használt” tízparancsolatot. Az úrvacsora vétel első alkalmára nagyon alaposan felkészülnek a fiatalok, de ha valaki felnőttként szeretne konfirmálkozni, akkor annak is ugyanúgy meg kell tanulnia a szükséges fogalmakat, tudnivalókat. Erről az ismeretéről beszámol, s onnantól részesülhet úrvacsoraosztásban. A hagyományokról eszembe jut, ahogy édesanyámék naponta köszöntötték egymást a

szomszéd bácsival Páriban. Velük közös mezsgyén volt a kutunk: <<Jó reggelt, adjon Isten! Adjon Isten maguknak is! Egészségükre váljon az éjszakai nyugalom! Adjon Isten maguknak is! >>

Amikor anyukám nővére 14 évesen spanyolnáthában meghalt, a zsoltárjával temették el. A kezébe tették. A lányok a templomba menet két kezükkel fogták két oldalról, rajta egy szépen kivarrott zsebkendő, s arra meg pár szál ibolyát, vagy gyöngyvirágot tettek.”

Fenti adatközlőm verseket, visszaemlékezéseket ír, részben csak úgy kedvtelésből, meg sokszor csak azért, mert olyan gondolatok lepik el, hogy írnia kell. De az egészséges becsvágy is motiválja, de elsősorban nem azért, hogy „híres ember” legyen, hanem azért, hogy ő az aki nem hagyja elveszni azokat az értékeket, amelyeket nekünk is, s mindenkinek kötelességünk lenne megőrizni, összegyűjteni, archiválni. S őt jó érzés fogja el, ha valamiért, valakiért tehet valamit.

A 300 db vers közül, jó néhányban megtalálható a mélységes, kimondott, vagy kimondatlan hite:

ÖKUMÉNIA

Lászatok csodát, így is lehet.
Megtanulni itt a lényegét.
Ne legyen hamis az emberi szó,
Kézfogásra indít a Mindenható.

Ölelkező örök szép szeretetben,
Ne halljuk, ki milyen nyelven énekel
A bőrszín semmit nem jelent.
Az út a lényeg, mi hozzá vezetett.

Mikor a „ki vagyok én” megszűnik,
Az ember égi lényé magasodik.
Levetve földpora, gőg ruhánk,
Szemünk az örökfény ablakán átlát.

Mikor a sok vallás, milliónyi ember,
A nagy Őt keresve az égre mered,
Zengjük együtt a dicséretet.
Itt-itt el ne hagyjon a kegyelem.

Ki lesz az első, második, s következő?
Egyszer minden titok felszínre jön.
Az ítélő szól, mi hallgathatunk,
Egymásra többé nem mutogatunk.

Most köztünk még a bűn a úr
Önző okoskodás részekre oszt.
Testvér a testvért is öli,
Tanulni kell, szeretni, szeretni.

KEGYELEM

Uram! Ha te velem vagy ...
Itt a béke.
Nincs hatalma
Gyötrő kétségeknek.
Valami nagy csoda
Darabokra töri a gondot.
Hullámot partra
Csitulva sodor.
A vizek nem mélyek,
Benne tükrözik az ég kékje.

Uram! Ha te velem vagy ...
Nem dühít a várakozás
A veszendő időben,
Nem fáj a –hogyan tovább?
A bánat lidérce is elszáll.
Sűrű zápor, ha szítál
Az álmok megszelídülnek.
Zúgó viharok elülnek,
Szívemre nem települnek.

Uram! Ha te velem vagy ...
Az éteri csend zenél.
A rezdülése a lélekig ér.
Minden kétség elillan.
Sírás görcse nem nyomorít.
Nagy belső nyugalom
Áldást osztón fog.
Kegyelem, nagy kegyelem,
Uram, ha te velem vagy.

A következőkben egy szintén Komáromszentpéterről Páriba telepített jómódú család leszármazottaival, Gere Zsuzsával és Gere Idával beszélgettem édesanyjukról, nagyszüleikről. Az édesanya adatközlőm, személyes nagyon jó ismerősöm volt, akinek sokat köszönhetünk a múzeumban levő archív fotóink adatolásában. Ő ismertetett meg a naszvadi fényképész, Nagy Lajos leánytestvéreivel, akinek néprajzi fotóit azóta az összes kiállításunkon illusztrációként használjuk.

Gere Ida , Gere Zsuzsa és édesanyjuk, Gere Benőné

A család több generációra visszamenőleg református vallású. A szülők és nagyszülők a falu, Komáromszentpéter vallásos nevelésébe nőttek bele, s ebben a környezetben éltek életüket 1947-ig, míg át nem telepítették őket Tolna megyébe, Páriba. "Szerencsére" a legtöbben reformátusok kerültek ide a faluból, még a református kerület úr is, Szabó Dénes, meg a felesége Kőrösi Julianna - mindenki nénikének hívta Szentpéteren.

A faluban egy parasztházba berendezett imaszobába, imaházba jártak istentiszteletre, de a pap egyszerűen több helyen látott el szolgálatot, úgyhogy azért nem voltak ezek annyira rendszeres alkalmak. Hittan órákra ebbe az imaházba jártak a gyerekek. Mindkét leánygyermek azonban már Szőnyben konfirmálkozott. A felekezeti iskolák akkor már otthon is megszűntek, s Páriban is állami népiskolába jártak.

Komáromba, illetve Szőnybe való visszatelepülésük után elég nehéz volt a beilleszkedésük nem csak a gyülekezetbe, hanem egy ideig a faluba is.

Ők maguk nem szívesen beszéltek kényszerű vándorlásaikról, s a faluban is sokszor „azok a betelepültek, tuféliek” megkülönböztető jelzővel illették őket. Nagy segítségükre volt, hogy egy középkorú, ill. idős emberekből álló embercsoport befogadta őket egy háznál, ahol imaórákat tartottak. Egy-két alkalommal a régi lelkész is kiment közéjük, a bibliaolvasást egy kis igemagyarázat, majd ének követte s ott így egy rövidebb istentiszteletet is tartott. Megbeszélgettek emellett ügyes bajos dolgaikat, napi problémáikat. Ezek után már könnyebb volt a beilleszkedés, mert már tartoztak egy közösséghez. Ezek az emberek a templomban is már ismerősöknek tartották őket.

Visszatérve a tolnai évekre, ott keresztelési szokásaikat a Komáromszentpéterről hozott hagyományok alapján megtartották, de azért kicsit leegyszerűsítve: még itt is szokás volt több komát felkérni, de a keresztelés ünneplése egy nap alkalmával bonyolódott le, s a kifőzés is már rövidebb ideig tartott, hiszen nem is választottak olyan sok keresztszülő párt, meg a keresztyányak itt már nem háromszor, csak egyszer vitték el a hagyományos ételeiket az édesanyának. Szeretettel gondolnak vissza a szőnyi vasárnapi, istentisztelet után, kimondottan a gyerekeknek rendezett foglalkozásokra.

Érdekes családi történetekkel példázódtak a rokoni szeretetről. Anyai nagyanyjuk hét évi özvegység után ment másodszor is férjhez. Ebből a házasságból származik édesanyjuk. Ő haláláig tartotta, gyerekei pedig (adatközlőim) a mai napig úgy tartják a kapcsolatot a meghalt férj leszármazottaival, mintha vérszerinti rokonok lennének. A család érzelmei mélyen vallásosak voltak, s most a fiatalok és fiatalabbak körében is, de eléggé diszkréten élték meg otthoni ebbéli életüket. Templomba járó, hívő embernek érzi magukat, édesapjuk, amíg egészségileg bírta, presbiter volt.

Komáromszentpéter tudvalevő, hogy vegyes vallású elég nagy község volt. Ha a katolikusoknak olyan ünnepük volt, amely körmenettel járt együtt, a reformátusok aznap nem mentek ki szekérrel a faluból, s ők is összetakarították a ház elejét. S amikor jött a menet, a gangról nézték ők is csendben.

2. Madar

Adatközlő: Marosi Józsefné Gulyás Erzsébet (Madar)

A következőkben Madarra kaptam a „körlevelem” alapján meghívást. Ide sem ismeretlenül mentem, ez az asszony a madari kézimunkák technikájának bemutatására 2001-ben egy kézimunkázó csoportot hívott meg a lakására, s a jellegzetes cipős s rozmaringos szálhúzásos munkát mutatták be nekem. Meglepődve láttam az asztalra összekészített imakönyveket és a szentek kis szobrait, ugyanis tudtommal a néni református. Nem is tévedtem, csak egy kicsit bonyolultra sikerült a vallásos élete.

Édesapja Komáromszentpéteren elhagyta a családját, nem sokkal utána, hogy kislánya megszületett. Az apa katolikus, az anya református vallású volt. Az egyik nagynéni volt a bábasszony anyai ágról, aki titokban elszaladt a kisbabával a paphoz, hogy keresztelje meg reformátusra. Úgy gondolták, hogy az apa nem érdemli meg, hogy katolikus legyen a lánya.

Azután az asszony férjhez ment egy özvegyemberhez, egy bogsnár-asztaloshoz, aki a felesége váratlan halála miatt kénytelen volt minél előbb kislányának anyát keresni. Ő szintén református volt. Nemsokára lett még egy közös gyerekük, s a néni ennek kapcsán mesélte el, hogy volt egy hagyomány, egy hozomány, meg egy szerzemény. Ő volt a hozomány. A család, adatközlőm 6 éves koráig Szentpéteren lakott, majd elköltöztek Madarra. A két kislány ott járt iskolába, ott részesült a hittan órákon vallásos nevelésben, s nagyobb lányka korukban ott is ágendáztak. A harmadik, a közös gyerek szintén a faluba járt, ahová a nagyobbak, ő óvónőnek tanult.

„A szokás az volt, hogy a gyerekek vitték a hónuk alatt a fát, meg a gyújtóst az iskolába. A református iskola a templom mellett volt, ahova egy közön kellett felmenni, mivel mindkettő jóval magasabb van, mint az utca. Fél 8-ra a templomba mentek, majd 8-kor kezdődött a tanítás.

Először az Erdélyi Gáspár, a rektor tanított hittant, meg a Mokos tiszteletes úr is. Szegény itt a faluban halt meg esküvőre készülődés közben. Miután megtanultuk az egyszerűbb imákat meg az énekeket, azután már kellett vinni magunkkal a kis kátét is, s abból tanultunk.

Volt egy református hittankönyvem. Sárga, olyan vászonkötésben. Abba benne az imák, a 10 parancsolat, meg benne voltak az illemszabályok is. Hogyan viselkedjünk az utcán, a templomban. Mindet tudtuk kívülről. (Megjegyzem, hogy már mindet nem tudja, de amire mégis emlékszik, mint a vízfolyás, mondja.) Délelőtt is jártunk iskolába, meg délután is. Hazamehettünk ebédelni egy óra hosszat.

A köszönés az iskolában is meg az utcán is:

<<Adjon Isten jó napot!>> volt, amikor jöttünk haza, akkor << Isten áldja meg a Tanító Úrékat!>>

Reggel is imádkoztunk, meg délután is.

De én csak a délutánira emlékszem:

<<A ránk jövő éjszakába/ Fogadj szárnyad árnyékába/ Kár, veszély, baj, ne érjen/ A gonosz hozzánk ne férjen/ Isteni hatalmad szent karja/ Amit bírunk mind betakarja/ Mérsékelt álom által/ Testünket megújítja/ Lelkünket megvidámítja/ A holnapot engedd megérni/ Nevedet akkor is dicsérjük Ámen.>>

Madaron nem volt csak református templom. Adatközlőm és férje, az esküvőjüket 1952-ben Marcelházán tartották, ugyanis Madaron a katolikusoknak csak egy kápolnájuk volt, s abban nem akarták megesketetni őket. A három gyerekük is katolikus vallású lett: Egy lány és két fiú.

„Amíg a gyerekek otthon voltak nem is igen mentem templomba, meséli. Nem is értem rá, csak a gyerekek keresztelésére, az elsőáldozásokra, meg a bérmálkozásra, oda elmentem. A fiúk közül az egyik nem esküdött meg templomban, pedig a felesége is katolikus, ezért a gyerekek nem járhattak a katolikus hittanórákra. A református iskolába viszont befogadták őket, ahol természetes református vallási nevelést kaptak.

Mióta a férjem meghalt, néha-néha elmegyek templomba, de a református vallásomat megtartottam, de ha kell elmegyek máshova is. Nekem mindegy. Mindenhol a jóisten van. A férjem nem mondhatnám, hogy vallásos volt.

Karácsonykor vót gyümölcs, ezelőtt diót is tettünk az asztalra, meg volt sütemény, meg sütöttünk üres kalácsot pomposnak is hívták, leöntöttük mákkal. Karácsonyfánk is volt. Volt, amikor énekeltünk katolikus is meg reformátust is: <<Ó gyönyörű szép, titokzatos éj...>> A szomszédasszony katolikus volt, az Ilona nénye, tőle tanultuk. Volt, hogy vele elmentünk éjféli misére is.

Karácsonyfa, vacsora, volt, amikor csak úgy énekelgettünk a karácsonyfa körül. Rendes gyertyák voltak, nem villanyégők. A gyerekeim egy se lett vallásos. Inkább csak karácsonykor mennek el a templomba. A gyerekeim egy se esküdött templomba. Csak az unokám.”

Végül is a néni megnyugodva gondol arra, hogy igyekezett a gyerekeket, unokákat hol ide, hol oda terelgetni, hogy jó helyen legyenek mindig, és rendes emberek legyenek. Erőltetni meg nem érdemes semmit, meg nem is biztos, hogy minden ezen múlik.

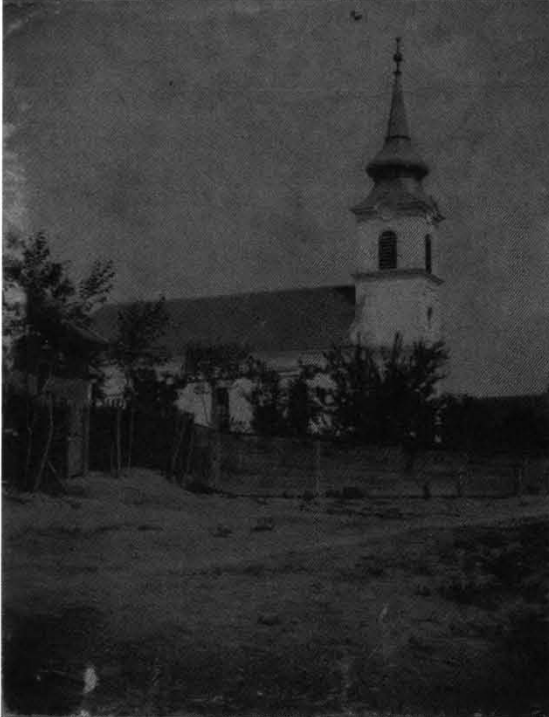
A szoba falán a háziáldást mutatta, s annak szövegét is értelmezte. Az összekészített gipsz szobrok Marcellházáról valók. A nagymama olyan szentes s asszony volt. Valószínűleg szenthelyekről vette, vagy búcsúban vásárolta. Eldobni nem akarták, feltették a padlásra. A Vörös Dezső feleségének az anyjái voltak a szobrok.

3. Martos

Adatközlők: Tatainé Jóba Erzsébet (Martos), Héder Ferenc és felesége, Varga Mária (Martos), Jóba János és felesége, +Keszeg Mária (Martos-Gyöng-Komárom).

Szülei ősei is reformátusok voltak, mivel Martos a régi időben inkább református falu volt. Azóta már más lett.

A következő beszélgetésen Martoson voltam annál a református néni-nél, aki 2009-ben lesz 100 éves. **Tatai Bözsi néni** mosolyogva fogadott, „látja még mindig élek, nem is tudom, hogy miért kaptam én ilyen ajándékot, ilyen hosszú életet.” 3 fiú testvére volt még, de sajnos kettő torokgyíkban meghalt. A testvére is itt élt Martoson, de sajnos ő is meghalt. Lányával is sokat beszélgettünk a martosi viseletről, mert benne van a martosi hagyományőrző társaságban. A nénit 1983-ban ismertem meg, mint a legszebben kézimunkázó martosi nénit.

„Emlékszem, mi gyerekek is hogy lestük, amikor egy fiatalember ide Hetényről hozott feleségnek valót. Most már hoznak maguknak persze máshonnan, meg az se fontos, hogy református legyen. Akkor jobban vigyáztak arra, hogy ha lehet, ne nagyon legyenek vegyes házasságok.”

A templom udvarában levő iskolába járt. A Takács Olga volt a tanítónője, aki mindenféle szép kézimunkára megtanította őket.

S aztán már később, amikor felnőttként megint elkezdett varrni, a tanítónő hozta neki a református templom terítőit, hogy „metillisesre” csinálja meg. Azóta is megvan az úrasztalán, meg ahol a pap szokott prédikálni, a feljáró lépcső mentén. Meg sok helyen.

„Én azután nagyon sokat varrtam. Rengeteg helyre elvitték. Ide jöttek érte, nekünk nem kellett árulni. Az iskolában a Vecsey tanító tanította a hittant. Most lesz 50 éve, hogy meghalt itt Martoson. Meg az Osztyényi is tanító volt. Reggeltől délig, meg kettőtől délutánig tartott a tanítás. Sokáig volt itt a Mórocz Ernő tiszteletes úr is, a felesége még él. Reggel először a templomba kellett menni, ott énekeltünk, meg imádkoztunk: <<Jó reggelt, Jó napot, Isten velük, Isten áldja>> volt a köszönés. Amikor jöttünk haza, akkor szinte lehajolva a padra, összetettük a kezünket és úgy imádkoztuk a Miatyánkot. Nyolcadik osztály után ágendáztam. Volt a családban háziáldás is, meg Biblia is. De most már az unokám odaadta a Bibliát a tiszteletes úrnak. Nagyon apró betű, úgy se tudnám használni. Még én nem is nagyon olvastam azt sose.”

A férje legény korában gyalog jött egyszer Martosra. Egy szekér felvette. Ő náluk szolgált, meg ott is lakott. Így került Martosra. Ő katolikus volt, de beilleszkedett a református vallásba.

„Vőnek jött hozzánk, nekünk 1929-ben, 20 éves koromban volt az esküvőnk, fekete martosi viseletben, búzakalászos koszorúban. Mi vasárnaponként mindig jártunk templomba. Nem tudom már hány éve annak, de jártunk minden héten biblia órákra is a lányommal is.

Középen Tatainé Jóba Erzsébet, karján lányával

Volt saját, meg bérelt földünk is. Abból éltünk. Meg én is eljártam napszámba. Kapálni, meg mindent, ami volt. A férjem ügyes, jó munkásember volt. Egy masinázás után beleugrott a Nyitrába, mert melege volt. 9 napig élt, azután 35 évesen meghalt. Akkor itt a háznál a ravataloztuk fel. Este imádkoztak meg énekeltek mellette a rokonok meg az ismerősök. Gyertyát mi reformátusok nem gyújtottunk soha. Petróleumlámpa égett.

Két, vagy három nap után az udvaron volt a búcsúztató. Egy évig jártam fekete viseletben. Áldott jó ember volt. Imádkozni minden nap most is imádkozom, ami eszembe jut, de már mást nem tudok.”

Martoson még egy házaspárt kerestem fel. **Héder Ferencet és feleségét.** Mindketten 1921-ben születtek, református családokból.

Kisiskolás korukban összevont osztályba jártak, az Osztényi rektor úr volt az osztályfőnökük végig. A hittant is ő tanította, amiben az alapvető vallási kérdésekkel és válaszokkal is foglalkoztak, de tanultak olyan illemszabályokat, amelyeket kívülről is kellett tudni. Még felnőttként is eszükbe jut egyik másik.

Nagybátyja utódaként kétszer is volt a bácsi a református egyház presbitere. Nagyon fiatalos, sokat olvas, főleg a klasszikus irodalom nagyjainak életútja érdekli őt.

Bírja a munkát is, s a falu nagyobb eseményeiből se marad ki - temetés, nyugdíjas találkozó stb.-, de ami a vallásosságát illeti, az ő szavai szerint meghasonlottnak érzi magát.

Két hatalmas tragédia érte őket: 17 éves lányukat és 45 éves fiukat is elvesztették. Pedig bíztak az Istenben, a fia ágya mellett fohászkoztak, de hiába. Szépen élnek, békében a feleségével. A menyük az udvaruk melletti telken él, és gondjukat viseli, de mégis. Nem tudják kiheverni a bánatukat.

Martosi kisiskolások Osztényi rektor úrral

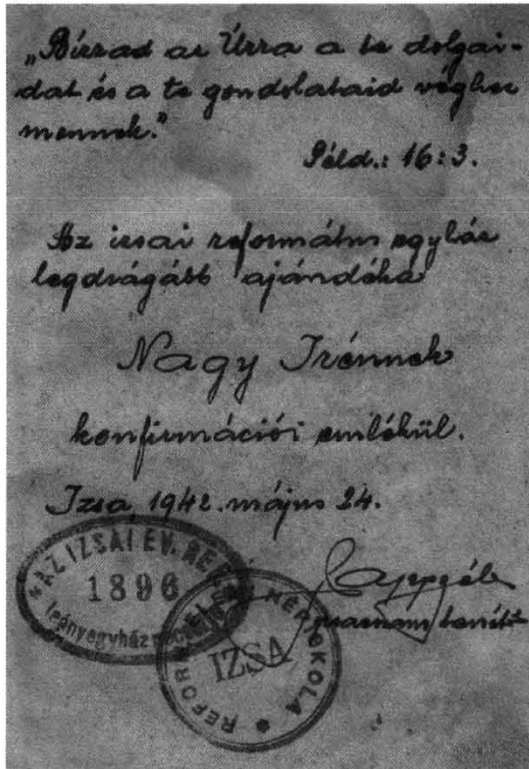
Érdekes adalékot tudtam meg **Jóba Jánostól és feleségétől**, a martosi szemfedélről. Más színű szemfedele volt a fiatal lányoknak, asszonyoknak és más az időseknek.

4. Izsa

Adatközlő: Szabó Sándorné Nagy Irén (Izsa-Hetény-Mór-Komárom/Szőny)

Nem sokkal ezután a látogatás után, annál a 80 éves néninél voltam, aki kezdettől fogva nagyon aktív és kedves adatközlőnk a felvidéki gyűjteménnyel kapcsolatban. Izsaról került Heténybe, amikor férjhez ment, de hamarosan hetényi férjével és anyósával 1947-ben áttelepítették Móra.

Gyerekkorát Izsán élte meg, a tanítója Papp Béla volt. Mivel nem volt önálló lelkésze a református gyülekezetnek, a Komáromból kijáró pap csak havonta tartott istentiszteletet, s akkor úrvacsorát is adott. A fent említett tanítónak is volt ahhoz képesítése –pejoráns pap volt-, hogy istentiszteletet tarthasson, prédikált is, de úrvacsorát nem oszthatott.

Tanítás előtt tehát nem mentek naponta templomba, hanem csak vasárnaponként. Az iskola nagyon közel van a templomhoz. Az udvarában volt a tanítói lakás. Az épület ma is létezik, lakásoknak használják. A tanítást minden nap egy rövid imával kezdték és azzal is fejezték be. Sajnos konkrétan arra nem emlékszik, hogyan. Szülei is vallásos

emberek voltak, s az iskolában is a tanító úr tanította a hittant. 19 éves korában férjhez ment egy nálánál 7 évvel idősebb fiatalemberhez, aki szintén református volt, s szülei is, nagyszülei is. Hetényben laktak.

„Volt ott egy **Nemcsik Béla** nevezetű szintén pejoráns tanító, aki írta a férjem leánytestvérének a búcsúztatóját. 14 éves korában halt meg. Elmentek az első bálba. Megfázott, tüdőgyulladásban halt meg.”

„Mégcsak Virágvasárnap volt. Szabóéknál már megkezdődött a golgotajárás. Márika, a szelíd, csendes jó kisleány ott fekszik a betegágyon, halványszép arcán égő piros rózsza. Édesanyja, tehetetlenül áll. Szívét rettentő sejtés kínozza. Sírni sem mer, pedig a könnyek összegyűlve kitörni akarnak. Kezeit tördelve, halkán, szóltalanul imádkozik. Inkább csak imádkozna. Ő látta ezt a drága életet lassan elhervadni, gyógyulásért nem tud, azért a másikért meg nem mer imádkozni. Szegény édesanya! Minden, de minden felújul lelkében. Látja magát nagyon betegen, akkor ez a drága lélek alig volt 13 éves. Két éve annak már. Sokszor észrevette akkor, Márikának könnyes a szeme, nem merte megkérdezni tőle: miért sírsz kisleányom...”-(részlet Szabó Márika búcsúztatójából)

„Minden reggel imádkozom, meg este is, de nem imakönyvből, hanem magamtól. Azután fogom a bibliámat meg a zsoltáromat, s az útmutató alapján imádkozom.

Én vasárnapra szombaton megfőzöm az ebédet, hogy délelőtt ide a fotelbe ülve én a rádióból is meg a TV-ből is mindent meghallgathassak. A TV-ben az Örömhír műsor, a rádióban minden nap fél 2-kor van a vallási műsor. Szerdán van mindig a református. Minden nap más-más helyről közvetítenek. Mindet meghallgatom, de tudom, hogy a református szerdán van.

Sajnos már nem tudok magam elmenni a templomba. Az unokatestvérem már 85 éves, ő meg a vöm szokott néha elvinni.

Karácsonykor, -akár most, vagy a gyerekkoromról beszélek, az mindig azzal kezdődött, hogy este 6-kor elmentünk az istentiszteletre. A gyerekeknek most vannak ott ilyenkor szép karácsonyi versek. Erről szól ott az ige. Utána a karácsonyfa megvolt. Ott az idősök imádkoztak. Az ének, a <<Krisztus urunknak áldott születésén>>, meg <<Az Istennek szentangyala>>, amit itthon is, meg a templomban is el lehet énekelni. A gyerekek magnóval együtt éneklnek. Az egyik nagylány zongorán, a másik fuvolán játsza.

Ha valami ilyesmi ünnep van, ők mindig ott vannak, s közreműködnek.

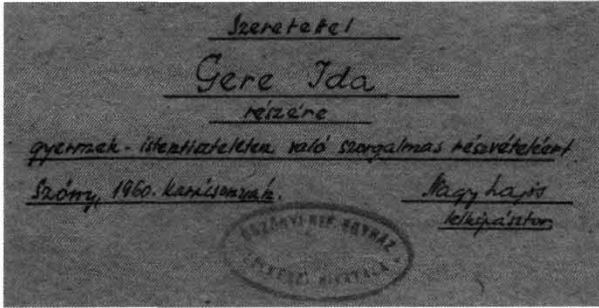
A fiam és lányom is természetes, reformátusok. Azonban a menyem és a vőm is katolikusnak van megkeresztelve. A lányoméknak nincsenek templomban megesküdve. A lányukat még titokban keresztelték meg. A fiaméknál viszont a menyem megtanulta azt az anyagot, ami kellett a konfirmálkozáshoz, s nem csak hogy befogadta a református gyülekezetet, hanem presbiter is. Előbb a férje volt, de az elfoglaltságai miatt így alakult. A nagylány unokák bár főiskolások, ha itthon vannak, az egész család megy az istentiszteletre.”

Még szóba került az a bizonyos kis imaközösség. Kisebb létszámmal és csak hetenként egy bizonyos napon találkoznak. Nem nála, hanem a szemben levő sarokházban. A néni bizony már elég idős, de még mindig örül az alkalmaknak, ha felkeresik őt. Ő postán elkéri a budapesti Pasaréti Gyülekezet prédikációit. Az elhangzott igehirdetést magnetofon kazettákon megrendelik, s otthon ezeken az alkalmakon közösen meghallgatják.

A néni most visszatekintve is úgy gondolja, sőt nagyon biztos benne, hogy vallásosságát a szülői háznak is meg az iskolának is köszönheti.

Összefoglalás

A protestáns vallásban szokásos családi ájtatosságokat a résztvevők egyszerűen imaóráknak nevezik. Elsősorban a bibliaolvasás, az igemagyarázat, a zsoltáréneklés és az ima a jellemzőjük. Ezekben az összejöveteleken a családdal, kultúrával, hétköznapi apróbb gondjaikkal kapcsolatos kérdések is megbeszélésre kerülnek.

A gyermekeknek az istentisztelet után a gyülekezet egyik helyiségében felnőtt, vagy idős asszonyok ún. gyermek-istentiszteletet tartottak. Volt ilyen itt Komáromban is több helyen, de a madariak Isztiméren, az áttelepítés első helyszínén is részt vettek hasonlóban.

A református vallású felvidéki családokban ismert volt a több keresztszülő, pontos hagyományokra épülő keresztelelési szokás. A születéstől, a nagyszülők haláláig, talán még azon túl is a 19. század végétől jegyezték a családi krónikák az ünnep apró részletekig kialakult hagyományát. Akár az ünnepre, annak megszervezésére, a keresztszülőkre, a keresztyerekre, a kötelezettségeikre gondolunk.

Imáik közül, talán a legkevésbé gyakorolt az asztali áldás, de lehet annak az is az oka, hogy hétköznap délben nem étkezik együtt a család. A reggeli és esti imáik, főként jelen gyűjtésem alanyainak elmaradhatatlan "tennivalója." A Biblia napi olvasmányuk, amelyben megvannak a számunkra kapaszkodókat jelentő példabeszédek mondatai, de szívesen olvasgatják kedvük szerint az egészet.

Talán ehhez kapcsolhatók az aranymondások táblái, amelyek különböző formában jelennek meg, de mindenképpen a falra szánva. Viszont, ha a hátuljára kézírással szöveget jegyeztek valamiért, jutalomnak, vagy ajándéknak is alkalmas volt.

Az egyik felvidéki asszony az áttelepítéskor azért kérte az átirányítását másik faluba, mert ott nem volt református templom. Haláláig hívő gyülekezeti tag volt.

A felvidéki falvakban a temetéseken a búcsúbeszédet a kántor mondta, amit legtöbbször saját maga fogalmazott, és írt le. A kántortanítók esetenként helyettesítették az istentiszteleten a lelkészt, de úrvacsorát nem adhattak.

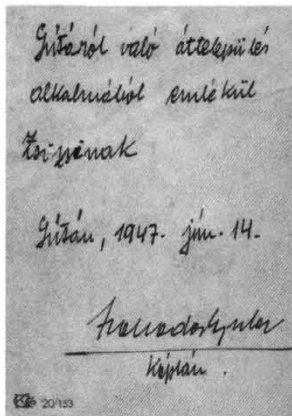
A vallását senki fel nem adná, de nincsenek ellene az ökumenikus istentisztelet gondolatának sem. Nem tartják bűnnek a vegyes házasságokat, s a reverzálist sem. Unokáik valóságát figyelemmel kísérik, s irányítják őket, hogy templomba járó emberek legyenek.

Szokásrendszereik, gondolkodásmódjuk, magatartásformáik jellemzik a református embert. Nemzeti kultúránk megteremtésében és gyarapításában tagadhatatlanok az érdemeik.

„Hitvallásom”

ÜDVÖZLET - GÚTÁRÓL.

Gútán, a Csallóközben születtem. Otthon a Böske néni bábasszony közreműködésével, bátyám után 4 évvel, mint a Sziklay (Schulteisz) család első leány unokája.

Hittant a Beltovszky tisztelendő úr tanított. Bátyám a gútai templomban ministrált, s mivel a tőle kisebb 4 fiúunoka között nagyon nagy respektje volt, nem volt nehéz őket bátyám otthoni misézésébe ministránsoknak betanítani. Én mindenesetre kedves nővérnek öltöztem be törülközővel a fejemen.

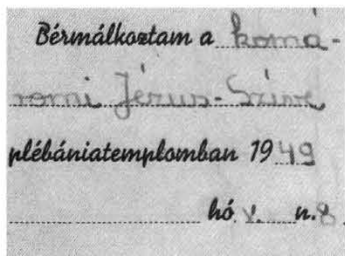
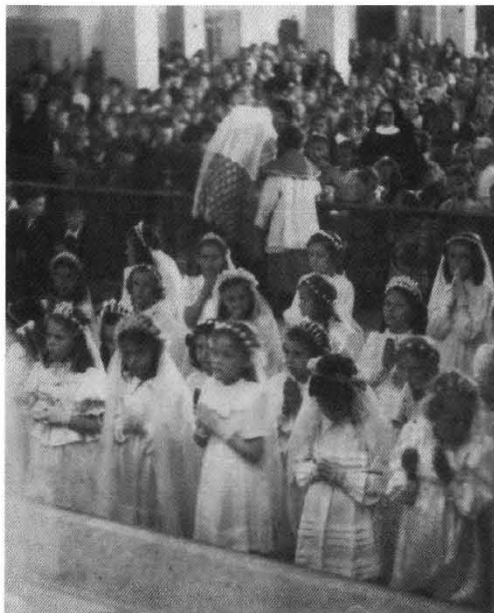
Az első osztályt tehát az 1946/47-es tanévben végeztem volna, s akkor a váratlan fordulat, az áttelepítés szabályszerűen nekünk is ketté törte a sorsunkat. A hitoktatómtól kaptam egy dedikált szentképet, amely az egyedüli saját emlékem az áttelepítésről. Nekem is volt ugyan fehérlapom, de az csak egy hivatalos okmány volt, amit mindenki megkapott, akinek mennie kellett

Különbözeti vizsgát kellett tennem. A vizsgán anyukám, az apátúr, valamint két kedvesnővér, az Imelda nővér, valamint a Bátky Mária Ansgára nővér volt jelen. Olvasnom és imádkoznom kellett. A második osztályban az iskolában tanultunk hittant, meg reggel is délben is imádkoztunk, de a részletekre nem emlékszem. Viszont azt tudom, hogy akkor voltam elsőáldozó.

Keresztanyámnak akkor már itt Magyarországon, Ácson volt fényképész műterme és ő dokumentált mindent. A vallásos nevelésem, úgy folytatódott, hogy a női szerzetesrendet feloszlatták, s minket a lakóhelyünk közelébe, a volt református kisiskolába helyeztek át. Onnan egy év múlva a Pefőfi Sándor Iskolába kerültünk már, s ha jól emlékszem mind a két helyen a Horváth József komáromi káplán tanította a hittant, tanítás után.

Elsőáldozóként a Jézus Szíve templomban

Ekkor volt a bérmálásom is a nagy templomban, az apukám tanítónő testvére volt a béрмаanyám, akitől nagyon szép arany fülbevalót kaptam. A kis csontfedelű imakönyvemet anyukámtól kaptam, de hogy milyen alkalomra azt nem tudom. Volt egy ugyanilyen kis barna bőr borítású kis imakönyvem, az keresztlányomnak adtam egyik karácsonyra.

Bátyámat nem vették fel a gimnáziumba. Végül anyukámat behívatta az akkori igazgató és közölte vele, hogy addig bizony nem veszik fel, amíg engem anyukám ki nem irat a hittan órákról. Eddig tartott az én vallásos nevelésem. Talán lehetett volna később a templomba hittan órákra járni, de mi addigra már elég sok mindent megéltünk ahhoz, hogy senki nem mert bizonyos dolgokban ellenkezni.

Ezek voltak az ötvenes évek, nem csak mi, az áttelepítettek, de az itteni szorgalmas emberek is, akik vitték valamire, azoknak is félniük kellett, megbélyegzettek lettek. A családunk az értelmiségi származásom, miatt volt „É” betűs, a többi meg a „E” egyéb meg az „X” a szódás, meg a cukrász, meg a többi iparkodó ember a mással megbélyegzett. A legjobb az „M” betűs, a munkásszülők gyermeke volt.

Gimnáziumba kerülvén ugyan soha nem beszéltünk róla, de tudtuk mindnyájan, hogy kik a vallásos tanáraink. Az orosz tanárnőnk, aki Léváról felvidékről származott, s valószínűleg a szlovák tudása volt az alapja annak, hogy oroszra taníthatott, a másik a matematika tanárunk, meg később a kémia tanárunk egy akkor végzett pesti fiatalember.

Úrnapi Körmenet a komáromi katolikus iskola előtt

A vasárnapi misékre azért időnként elmentem, s egyik estefelé készülődtem a feltámadás ünnepre nagyszombaton. Megyek végig a tanár utcán, úgy hívták a mostani múzeumunk utcáját, amikor az orosz tanárnő kikönyökölte az ablakon csak annyit mondott, Fekete Zsuzsa menjél haza! Meglepődtem, tovább mentem, meg se mertem állni, mert éreztem, hogy azzal neki tennék rosszat, azután hazamentem. Most érzem csak át, hogy mit vállalt, de anyukámékat ismerte, s tudta hogy mi is felvidékiek vagyunk.

Akár az általános iskolai, akár a gimnáziumi osztályközösségre, vagy a kosárcsapatra gondolok, én mindenhol szerettem. A lányokkal nem csak osztálytársak voltunk, hanem volt közöttük jó pár barátnőm. Főként azokhoz jártam, akiknek rendezett volt a családi életük. Mondjuk nem is jut eszembe rajtam kívül egy se, ahol külön éltek volna, vagy veszekedtek volna a szülők. Hogy mik voltak azok a fontos szempontok amik engem a kiegyensúlyozott családokhoz vonzottak? A nyugalom, a komplett család együtt, az otthon. A Lipóth cukrászékánál mindig kaptunk a cukrászda süteményéből de amikor Ili jött el hozzám, akkor gyönyörű nagy epreket hozott a kertjükből. A Hiszek család a Petőfi Iskola kertjének a sarkán könyvkötő, nyomdász üzlettel egyszerű, de szeretetteljes környezetben élt. A Glóbitsékánál a híd lábánál se voltak valami gazdag állapotok. Tanulás után ott fogtak ebédelni is, ez hét végén volt, s addig én olyat nem is láttam, hogy amikor a néni vitte a levesestálat az asztalra, hangosan mondta a déli imát, a nagyobb fiúk meg felállva az asztal mellett mondták hangosan együtt a szüleivel fennhangon.

Az otthonunk a mai hétmeletes melletti tornyos házban volt. Akkor dolgozott az apukám a városházán, s onnan kaptuk a szolgálati lakást, miután kb. egy évig fenn a városháza épületében a későbbi kistanács teremben laktunk. Szekrényekkel volt elválasztva a nagy iroda helyiség. Egyik volt a konyha, a másik a szoba. A bátyámmal, mi meg, amikor már elmentek az irodisták a hivatalból, a fölépcső két oldalán levő márvány mellvéden lecsúszva közlekedtünk. A szép nagy vitrinünk, meg a zongora már fenn nem fért el, így a városháza keletre néző homlokzatának tengelyében levő főbejárat előterébe

voltak ezek a bútorok elhelyezve Akkor sem használták ezt az ajtót, tehát raktárként funkcionálhatott.

Nagy lány voltam (felsőtagoza-
tos), amikor a nagymamám meg az
anyukám elmesélték a családi kró-
nikákból a kanonok bácsi történe-
tét. A „bácsika” - széles családi kör-
ben így emlegették – nagymamám
nagybátyja, **Dr. Roszival István**
esztergomi kanonok volt, az ak-
kori kanonoki káptalan földjeinek
a gazdasági irányítója. Papi stólája
ma is a család birtokában van.

A család minden tagjának, már csak a kanonok bácsi miatt is illett becsületes, ka-
tolikus emberként, „őseink” elvárása szerint élni. A gimnáziumban, az érettségi után
nyolc nappal kaptunk páran egy levelet, amelyben kiderült, hogy nem küldték tovább az
egyetemre a jelentkezésünket. Sírtam és nem akartam leérettségizni. A többiek pár hét
múlva várták az értesítést a felsőfokú intézményektől, én meg egy hét múlva már le vol-
tam szerződötve az ipartestületnél a Nagynénémhez ipari tanulónak. Fényképésznek.
A nagylánykori nevelésben nagyon sokat köszönhetek neki. A szakmára abszolút
őszintén tanított, de minden nap tanultam tőle valami olyan tudnivalót, ami még ma is
eszembe jut, s aminek ma is a hasznát veszem. Amellett a rendszerességet, a tisztességet,
s sok minden olyan értéket, ami ma már talán ki is ment a divatból.

Végül nem fényképész lettem, hanem vele párhuzamosan jártam be győri techniku-
mokba (gépész - és építész) esti tagozatra. A Vízügyi Szakasz mérnökségen, majd a Vá-
rosi Tanácsnál dolgoztam. Utána, a 70-es évektől tanítottam.

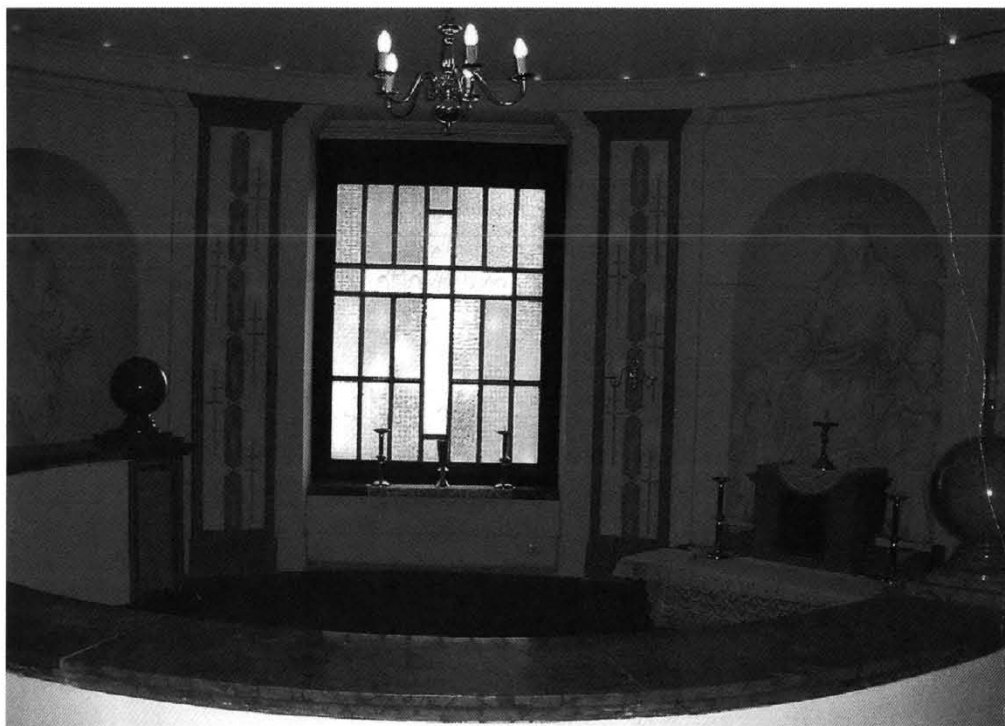
Férjemmel 1962-ben **esküdtünk** Pesten, a Rózsák
téri templomban. Férjem 2002-ben halt meg. A gye-
rekek rám bízta a temetési dolgok eldöntését. Az
evangélikus lelkésznek temette el.

Megmaradtam az alapvető, soha nem tagadott hi-
temnél, s lányom elveinél aki abban erősítette magát
az egyetemen is, hogy a legfontosabb dolog hogy
emberek maradjunk. A tisztesség a fontos s az nem
olyan lényeges, hogy milyen közegben gyakoroljuk.
Nyugdíjas éveimben, felvidéki idős emberekkel be-
szélgetve, s a velük kapcsolatos tiszteletem jeléül
mindig elmentem ünnepeikre is, s ha úgy adódott a
templomba, vagy a temetésekre. S ekkor éreztem azt,
hogy én mennyire ökumenikus gondolkodó vagyok.

S ekkor éreztem azt, hogy én mennyire ökumenikus gondolkodó vagyok. Meg is fogalmaztam magamban, s ha kell el is mondom, hogy ha a templom az Isten háza, akkor én függetlenül attól, hogy katolikus, evangélikus vagy református templomban vagyok, ott is otthon vagyok

Még egy komáromi dologról, a Szent Teréz kápolnáról röviden. Amikor mi a zárdába jártunk, csak annyit tudtunk, hogy reggel, amelyik ajtón bejöttek a folyosó végén az iskola épületébe a kedves nővérek, a mögött laknak valahol ők, az az ő otthonuk.

Egyik helytörténeti, festő szakmai gyűjtésnél Szabó doktor felesége tett nekem említést arról, hogy a Klapka iskolában van egy kápolna. Egyenesen odamentem, az akkor már középiskolai lány kollégiumként használt épületrészbe. A szakácsnőhöz irányítottak, hogy a konyha kamrája van most ott. Körbenéztünk a kísézőmmel, de sajnos nem fényképeztem le. Pár év múlva a Városszépítő Egyesület egyik tagjának került a kezébe egy régi Komárom képeslap. Szöveg: Komáromi Kápolna.

Hamarosan a Városszépítő Egyesület ki is ásta a kímélettel feltöltött és leburkolt alsó szintet a lépcsőkkel együtt, s felkutatva, mindent megtaláltak, s visszahelyezték az eredeti helyére. A győri püspök helynöke 1989-ben fel is szentelte. A kápolnát látogatni nem lehetett sokáig, mert akkor még a Klapka György városi iskola „működött” ott, s az íves hátsó folyosóból nyíló szobákban a középiskolás kollégisták laktak. 1997-ben került vissza az egyház tulajdonába, s onnantól most már valóban úgy funkcionál, mint egy iskolai kápolna.

